

TIENERS EN ONLINE- PRIVACY

EEN ONDERZOEK NAAR DE MANIER WAAROP TIENERS OMGAAN MET HUN PRIVACY OP INTERNET

COLOFON

Tieners en online-privacy

Het onderzoek Tieners en online-privacy is uitgevoerd door het kenniscentrum Mijn Kind Online.

Realisatie

- **Remco Pijpers** – coördinatie en kwalitatieve-dataverzameling
- **Marion Duimel** – kwalitatieve-dataverzameling, data-analyse en data-rapportage
- **TNS NIPO** – kwantitatieve-dataverzameling
- **Linda Duits en Sindy Sumter** – wetenschappelijke adviezen
- **Henk Boeke** – tekst
- **Yvette van Diepen** – grafisch ontwerp

Mijn Kind Online

Mijn Kind Online is een kennis- en adviescentrum op het gebied van jeugd en (nieuwe) media, dat tot doel heeft meer inzicht te verschaffen in de mogelijkheden van nieuwe media, alsook het bevorderen van het verantwoord gebruik daarvan. De activiteiten zijn vooral gericht op opvoeders en kinderen. Sinds februari 2014 is Mijn Kind Online onderdeel van Kennisnet.

- **e-mail:** redactie@mijnkindonline.nl
- **website:** www.mijnkindonline.nl

Stichting Kennisnet

Kennisnet laat ICT werken voor het onderwijs en is de publieke ICT-partner voor het onderwijs. Met expertise, voorzieningen en innovatie brengt zij het onderwijs in positie om maximale kracht uit ICT te halen.

- **e-mail:** info@kennisnet.nl
- **website:** www.kennisnet.nl

Copyright © 2014 Mijn Kind Online, Kennisnet

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	5
Doel van het onderzoek	5
Onderzoeksopzet	6
Leeswijzer	6
Dank	6
2. Smartphone- en social-mediagebruik	7
Sociale media voor persoonlijk contact	9
Sociale media voor groepscontact	11
Jongens en meisjes	12
Niet-gebruikers	12
3. Opvattingen over privacy	13
Niet iedereen hoeft alles te weten	14
Misbruik	14
Niets te verbergen, maar toch	15
Het ijzeren geheugen van internet	15
Privé en openbaar	15
Privacy is passé...	16
Privacy is helemaal niet passé	16
Persoonsgegevens online zetten	17
Wie mag niet alles weten?	19
Maatregelen treffen	20
Privacy-status controleren	20
<i>Google glass</i>	21
4. Privacy-management	23
Bewust posten	24
Privacy-gevoelige materie verzenden	25
Materiaal aanpassen of verwijderen	26
Ontwikkeling bij het ouder worden	27
5. Privacy-gedrag per medium	30
Facebook	31
Twitter	34
Snapchat	36
6. Vertrouwen en vertrouwelijkheid	37
Slechte ervaringen	38
Wachtwoorden delen	38
Wie mag wat doen?	39
Hoe dichtbij mogen ouders komen?	40
Je ouders op Facebook	44

INHOUDSOPGAVE

7. Conclusies

De grote lijn	47
Zorgen onterecht, één aandachtspunt	47
Tieners handelen bewust en selectief	48
Soms gebrekkige kennis	48
Privacy-management is imago-management	49
Ouders mogen veel weten	49
Informatie delen met bedrijven is impopulair	50

8. Samenvatting in cijfers

42

1. INLEIDING

Tieners zetten hun hele leven op Facebook, delen overal hun gegevens, en vinden dat ze niets te verbergen hebben. Kennelijk geven ze niet of nauwelijks om hun privacy. Of toch?

“Iedereen moet een eigen persoonlijke omgeving kunnen hebben, ook al hebben ze niks fouts te verbergen. Er moet een mogelijkheid zijn voor jou dat jij kan zeggen: “Dat vertel ik niet, dat is privé,” ook al is het eigenlijk heel normaal. Van sommige dingen wil je gewoon liever niet dat anderen ze zien, dus ja, ik vind privacy heel belangrijk.” (meisje, 13)

“Ja, ik vind privacy wel belangrijk. Soms heb je niet per se iets te verbergen, maar sommige dingen deel je gewoon niet graag met iedereen. Als het gaat om privacy met bijvoorbeeld Facebook of W’app, dan vind ik wel dat ze dat mogen zien. Dit gaan ze waarschijnlijk toch niet letterlijk lezen, en als er op die manier sneller mensen opgepakt kunnen worden, zie ik het probleem niet.” (meisje, 15)

“Ik vind dat bedrijven zoals Facebook niet alles van mij hoeven te weten. Dat ze mijn internetgedrag bijhouden vind ik al overdreven en niet kunnen, maar als ze ook weten met wie en hoe vaak ik op bijv. WhatsApp zit, vind ik dat te ver gaan. Dat gaat ze helemaal niks aan.” (jongen, 17)

In dit rapport laten we zien hoe tieners over privacy denken, welke gegevens ze waar en met wie delen, en welke rol hun omgeving (zoals vrienden, ouders, en school) daarbij speelt.

Doel van het onderzoek

Hoe zorgen we dat we de privacy van kinderen waarborgen, nu die door de technologie, de data-honger van steeds meer organisaties, en de quasi-gratis-cultuur (waarbij je in feite betaalt met je persoonsgegevens) steeds verder in de verdrinking komt? Hoe zorgen we dat kinderen zelf hun identiteit kunnen bepalen, zonder dat ouders of school dat al voor ze doen door hun foto’s online te zetten? Geen gemakkelijke vragen, maar wel heel belangrijke.

Willen we kinderen goed helpen, dan is het belangrijk om te weten hoe ze zelf tegen het onderwerp aankijken. Vandaar dit onderzoek.

Het onderhavige rapport maakt deel uit van een privacy-campagne van Mijn Kind Online / Kennisnet in het voorjaar van 2014, die onder andere ook de volgende producten omvatte:

- **Kinderen en online privacy** – brochure voor ouders en kinderen;
- **Privacy-quickscan voor scholen** – checklist voor scholen, met tekst en uitleg;
- **Tieners en privacy op internet** – webinar op 22 april 2014 (nog terug te zien via YouTube).

Kinderen en online privacy –
brochure voor ouders en kinderen

Onderzoeksopzet

Vooronderzoek – Eerst spraken de onderzoekers met jongeren, om vooraf te verkennen welke sociale media ze gebruiken, en hoe ze over privacy denken. De gesprekken werden geleid door Remco Pijpers en vonden plaats in februari 2014, met 16 leerlingen van het Mediacollege in Amsterdam, verdeeld over twee bijeenkomsten. Op basis van deze gesprekken konden de vragen voor de enquête aangescherpt worden.

Enquête – In maart 2014 werd door TNS NIPO een online-enquête afgenomen bij 1710 tieners van 12 t/m 17 jaar. De enquête bevatte twee typen vragen: gesloten vragen voor kwantitatieve analyse, en open vragen waarin de respondenten hun meningen en ervaringen kwijt konden.

Gegevensverwerking en rapportage – De gegevens werden verwerkt, geanalyseerd en gerapporteerd door Marion Duimel. Henk Boeke verzorgde de tekst van het rapport. Linda Duits (Uva), Sindy Sumter (Uva) en Justine Pardoën (Ouders Online) gaven inhoudelijk commentaar op de resultaten. Hun commentaren zijn verwerkt in het rapport. De citaten van de jongeren zijn bijna letterlijk overgenomen, alleen het hoofdlettergebruik is iets aangepast, ter verbetering van de leesbaarheid.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2. geeft recente feiten en cijfers over smartphone- en social-mediagebruik

Hoofdstuk 3. behandelt opvattingen van tieners over privacy

Hoofdstuk 4. laat zien hoe tieners hun privacy managen

Hoofdstuk 5. toont hun feitelijke gedrag op Facebook, Twitter en Snapchat

Hoofdstuk 6. gaat in op de concepten 'vertrouwen' en 'vertrouwelijkheid'

Hoofdstuk 7. geeft conclusies

Hoofdstuk 8. bevat een samenvatting in cijfers

Dank

Wij danken alle respondenten hartelijk voor hun medewerking, evenals de docenten die de groepsgesprekken mogelijk maakten.

Onze speciale dank gaat uit naar de leerlingen die hebben meegedaan aan de groepsgesprekken. Gawain, Mike, Yarden, Sanne, Daphne, Rowan, Esmay, Roben, Quentin, Margriet, Elinae, Gerdjo, Amber, Robin, Noortje en Shanice, bedankt!

Ook danken we Linda Duits, Sindy Sumter en Justine Pardoën voor hun nuttige commentaar op de eerste versie van het rapport. Al jullie op- en aanmerkingen zijn verwerkt. Vanzelfsprekend blijven we zelf verantwoordelijk voor het eindproduct.

Remco Pijpers,
Mijn Kind Online / Kennisnet

2 SMARTPHONE- EN SOCIAL-MEDIAGEBRUIK

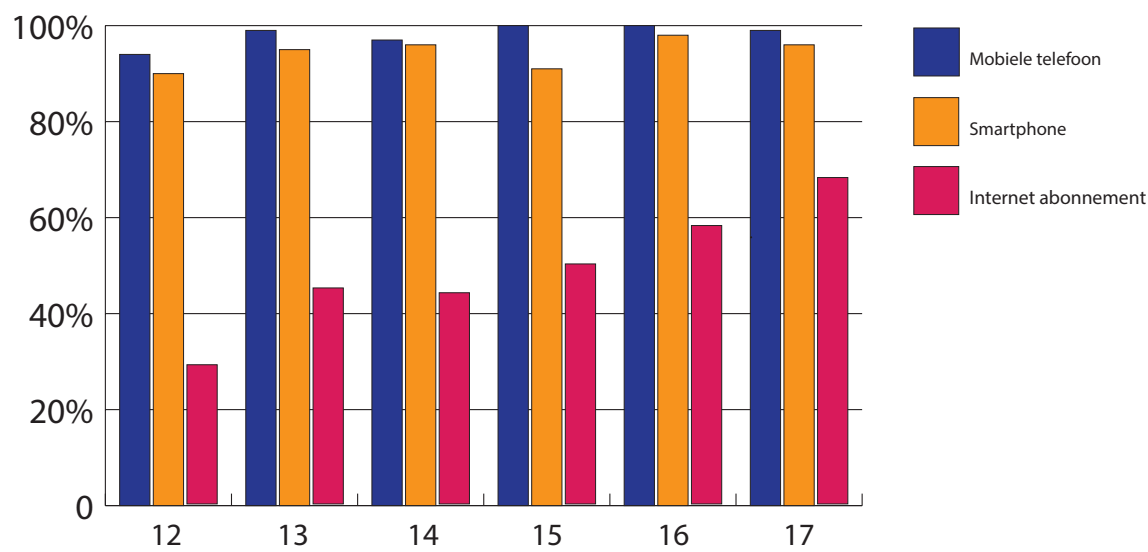
2. SMARTPHONE- EN SOCIAL-MEDIAGEBRUIK

“Ik post eigenlijk niks op bv. Facebook, omdat mijn ouders dat niet willen. 3 jaar geleden had ik nog geen smartphone, maar alleen Hyves. Daar postte ik eigenlijk ook nooit iets op, dus het enige dat is veranderd, is het privé social media, wat ik nu wel heel veel gebruik: WhatsApp, Telegram, etc.” (meisje, 13)

De smartphone is een apparaat dat bij uitstek privé is. Tieners hoeven hem niet te delen met anderen (wat vaak wel het geval is bij een PC of een laptop in huis), meekijken op het scherm door anderen is lastiger, en je hebt hem altijd bij je.

Steeds meer tieners kunnen dus online zijn als er niemand in de buurt is. De klassieke mobiele telefoon verdwijnt steeds meer; inmiddels is de smartphone gewoon.

Maar liefst 94% van de 12- t/m 17-jarigen heeft een smartphone. Niet iedereen heeft een G3 of G4 internet-abonnement via zijn telefoonprovider (dat zijn vooral de oudere tieners – zie Figuur 2.1) maar wie geen internet-abonnement heeft, kan doorgaans wel online als er een wifi-netwerk beschikbaar is. De weinige tieners zónder mobiele telefoon of smartphone zijn vooral jongens.

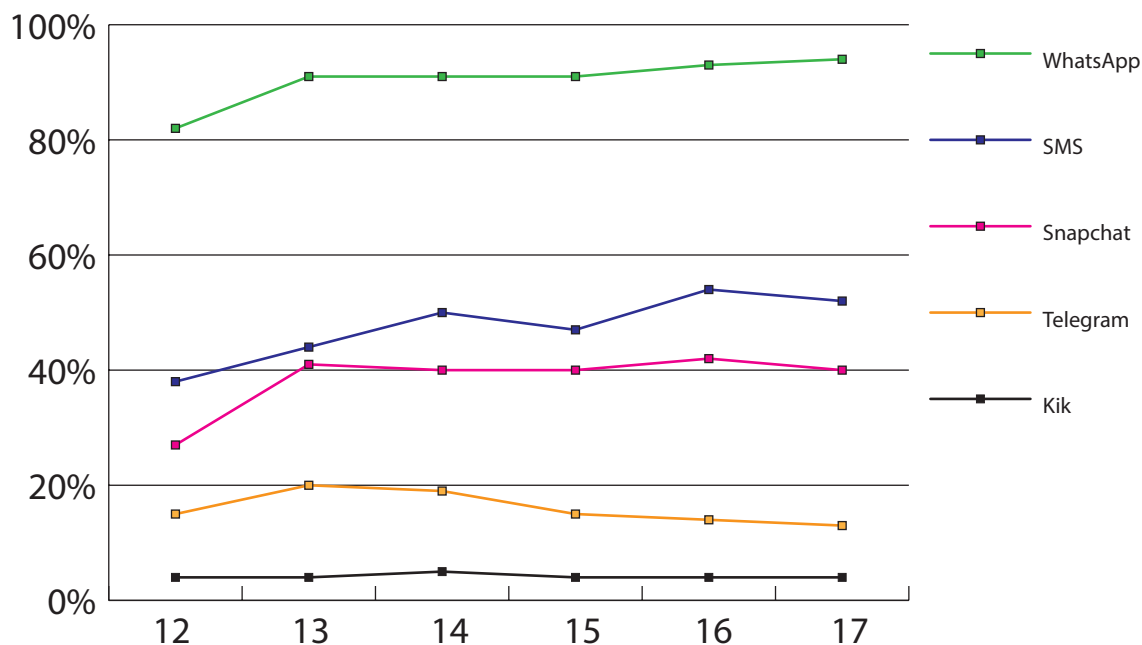
Figuur 2.1 – Het bezit van mobiele telefoons, smartphones en internet-abonnementen bij 12- t/m 17-jarigen.

(Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Sociale media voor persoonlijk contact

Jongeren staan intensief in contact met elkaar. Vooral via hun smartphone, en vooral via WhatsApp. Zie Figuur 2.2.

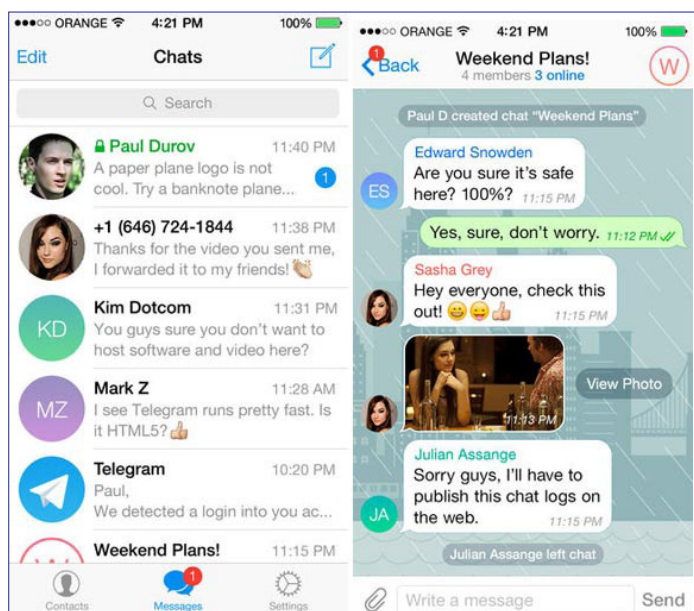

Figuur 2.2 – Sociale media voor persoonlijk contact (minimaal eens per maand) bij 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/ Kennisnet, 2014)

WhatsApp – Maar liefst 90% van de tieners gebruikt WhatsApp minimaal eens per maand.

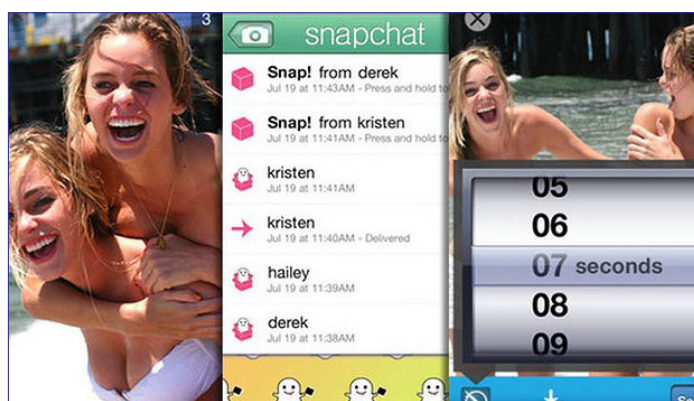
Telegram – Nadat bekend werd dat WhatsApp overgenomen zou worden door Facebook, kwam Telegram in het nieuws, een alternatieve berichten-app die veel op WhatsApp lijkt. Van de onder-vraagde jongeren gebruikt 16% Telegram.

Telegram

SMS – De gewone SMS is nog steeds populair. 47% van de jongeren stuurt elkaar SMS-berichten, waar geen internetverbinding voor nodig is in tegenstelling tot de andere contactvormen die we hier onderzochten.

Snapchat – In ons onderzoek *Samen leren*¹ uit 2013 gebruikte minder dan 1 op de 10 tieners Snap-chat. Dat zijn er nu, begin 2014 aanzienlijk meer. 38% gebruikt deze app, waarbij de foto's – al dan niet voorzien van tekst – binnen een bepaald aantal seconden weer verdwijnen.

Snapchat

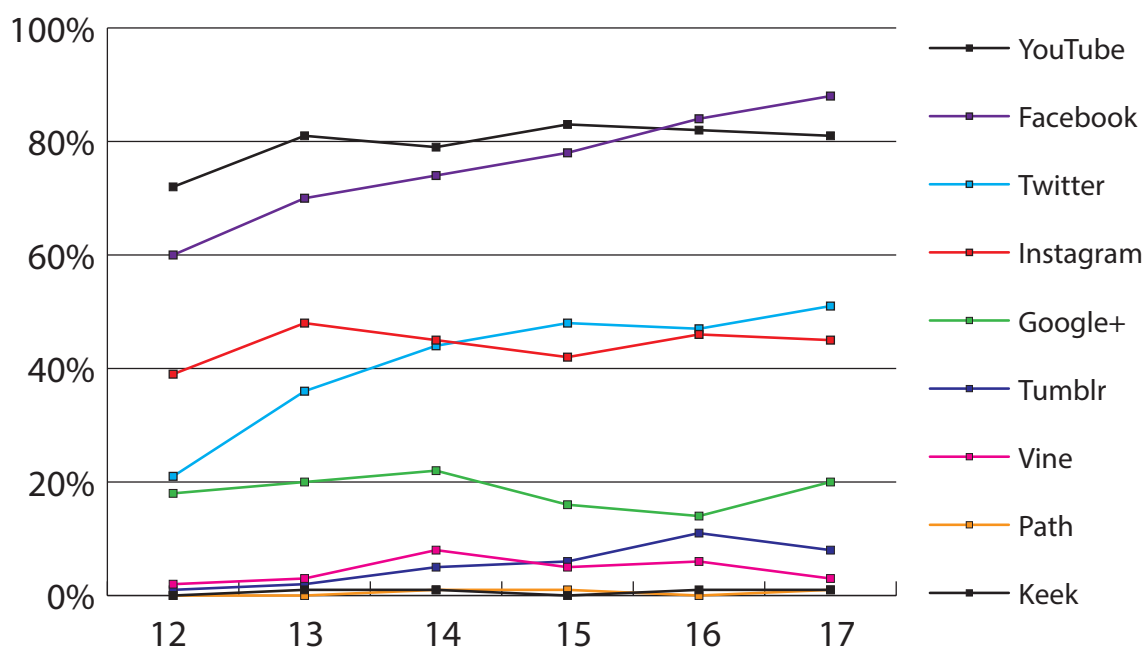
Kik Messenger – wordt door slechts 4% van de tieners gebruikt.

1. Mijn Kind Online (2013), *Samen leren – tieners en sociale media*. Te downloaden via mijnkindonline.nl. Let op: dat onderzoek gebruikte een andere dataverzameling, en is dus niet één op één vergelijkbaar met het huidige onderzoek. Het is slechts bedoeld als indicatie voor de toegenomen populariteit van Snapchat.

Sociale media voor groepscontact

Met 'groepscontact' bedoelen we dat ook zichtbaar is wie er nog meer deelneemt aan het netwerk. Zie Figuur 2.3.

Figuur 2.3 – Sociale media voor groepscontact (minimaal eens per maand) bij 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

YouTube – heeft nog steeds een grote gebruikersgroep: **80%** van de respondenten gebruikt deze videodienst (zie Figuur 2.3).

Facebook – blijft ook populair: **75%** van de ondervraagde tieners gebruikt Facebook minimaal eens per maand. Hoe ouder het kind, hoe groter de kans dat het Facebook gebruikt.

Twitter – is half zo populair als Facebook: het wordt gebruikt door **41%** van de jongeren. Wel geldt dezelfde toename in populariteit naarmate het kind ouder wordt.

Instagram – is inmiddels iets populairder dan Twitter: **44%** tegenover **41%**. Mogelijk speelt de toenemende interesse voor 'beeld' hierbij een rol. De groep Instagrammers is dan ook – net als bij Snapchat – een stuk groter dan in 2013 (Samen leren, zie boven), toen Instagram nog maar **19%** scoorde.

Google+ – heeft geen opvallende stijging of daling doorgemaakt ten opzichte van 2013 (Samen leren, zie boven), en wordt gebruikt door **19%** van de tieners.

Overige – Het minst populair zijn Tumblr (**5%**), Vine (**5%**), Path (**4%**) en Keek (**1%**).

Jongens en meisjes

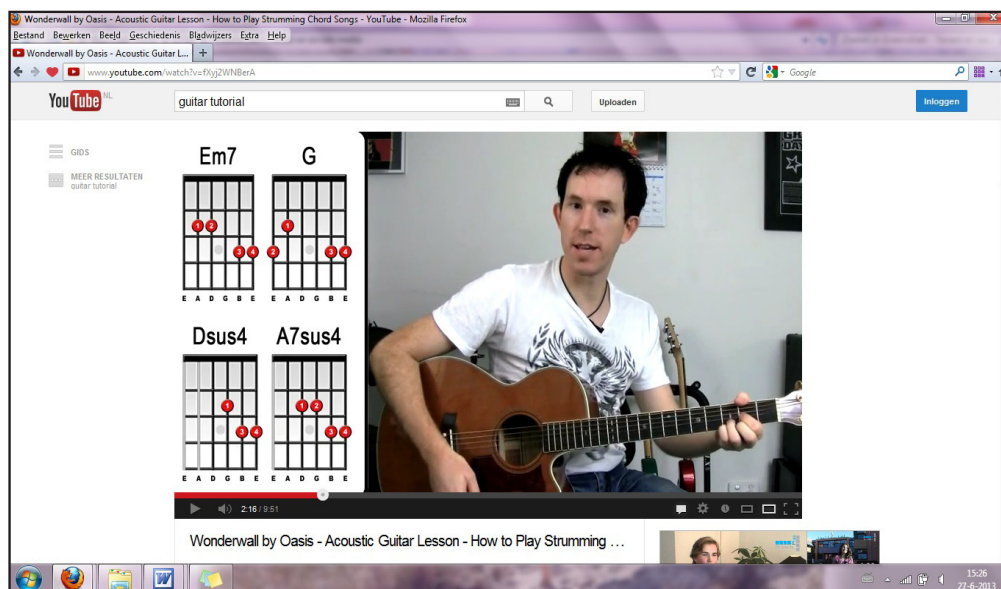
Meisjes gebruiken al die sociale media vaker dan jongens. Er zijn een paar uitzonderingen, namelijk Google+ en YouTube. En omdat er maar heel weinig jongeren op Path, Tinder, Keek en Vine zitten, is daar ook geen duidelijk verschil tussen jongens en meisjes.

Niet-gebruikers

Slechts 7% (18 van de 1710 respondenten) zei geen gebruik te maken van sociale media. Mogelijke redenen: geen interesse, geen tijd, geen zin, en 'weet ik niet'. Maar ook: 'misschien raak ik er wel verslaafd aan...'

"Ik kan mijn tijd wel beter gebruiken en heb er verder geen interesse in. Ik zou ook niet weten wat ik er precies mee moet doen. Op school spreek ik mijn vriendinnen. Dat vind ik voldoende." (meisje, 14)

"Omdat ik denk dat anderen mee kunnen lezen en dat wil ik niet en misschien raak ik er dan wel aan verslaafd." (meisje, 15)

YouTube

3 OPVATTINGEN OVER PRIVACY

3. OPVATTINGEN OVER PRIVACY

“Privacy is zeker belangrijk. Vaak zijn de dingen die we niet openbaar willen geven niet schokkend, maar andere mensen hoeven het niet per se te weten. Instanties en bedrijven moeten onze privacy respecteren, ze hebben niks met ons privé-leven te maken. Als ik iets wil delen, doe ik dat met familie en vrienden. Ik heb geen ‘delen’-knop voor bedrijven en de overheid.” (jongen, 17)

De vragenlijst over privacy begon met een open vraag die breed op te vatten is, maar wel laat zien hoe jongeren tegen het begrip ‘privacy’ aankijken: vinden de ondervraagde tieners privacy belangrijk of niet? De vraag formuleerden we als volgt:

“Sommige mensen zeggen: ‘ze mogen alles van me weten, want ik heb niets te verbergen’. Anderen zeggen: ‘iedereen heeft iets te verbergen, je hebt kleren aan, om maar een simpel voorbeeld te noemen’. Wat vind jij? Vind jij privacy belangrijk, en waarom wel of waarom niet?” (enquête-vraag)

Dat leverde ruim 1700 – vaak mooie – antwoorden op. Hieronder een aantal representatieve citaten, geclusterd op thema.

Niet iedereen hoeft alles te weten

De meeste tieners zeggen privacy belangrijk vinden, met als motivatie dat niet iedereen alles hoeft te weten. Sommige dingen zijn gewoon privé en ze willen zelf bepalen wie wat mag zien:

“Ik vind dat iedereen zelf mag bepalen wat hij/zijn van zichzelf wil laten zien en weten. Zelf vind ik privacy ook belangrijk, omdat je bepaalde dingen niet aan iedereen wil laten weten.” (meisje, 17)

Veel tieners zeggen dat alleen vrienden en bekenden dingen over hen mogen weten. Een paar van hen zeggen specifiek dat alleen hun ouders alles mogen weten, en enkelen melden dat hun ouders gezegd hebben dat privacy belangrijk is.

Onbekenden, vreemden, of ‘mannen van 50’ (zoals een meisje schrijft), mogen in ieder geval niets weten. Ook verderop in dit hoofdstuk – daar waar cijfers genoemd worden – zal blijken dat vreemden en kinderlokkers de personen zijn waar ze zich de meeste zorgen over maken.

Misbruik

‘Misbruik’ is een terugkerend onderwerp in de antwoorden; het is niet wenselijk dat mensen met slechte bedoelingen en kwaadwillenden foto’s of andere gegevens van je kunnen zien. Sommigen verwijzen naar ‘de media’ die daarover berichtten:

“Ik vind privacy erg belangrijk. Ik vind het niet kunnen dat mensen gewoon alles van je te weten kunnen komen. Mijn profiel op Instagram heb ik ook al privé gemaakt. Wat er steeds in het nieuws is over dat mensen alles van je kunnen weten vind ik ook best vervelend.” (meisje, 13)

Niets te verbergen, maar toch

Van de tieners die privacy belangrijk vinden (en dat zijn er veel, zoals straks zal blijken), zegt een deel dat ze eigenlijk niets te verbergen hebben. Ze willen gewoon zélf kunnen bepalen wie er toegang heeft tot hun informatie:

“Zelf heb ik niets te verbergen, maar ik vind privacy toch best belangrijk omdat ik sommige dingen te privé vind om met zomaar iedereen te delen. Sommige mensen zetten rare foto’s op Fb, maar als je eenmaal zoiets op internet plaatst, is het altijd terug te vinden.” (jongen, 17)

Degenen die vinden dat ze niets te verbergen hebben, zijn sterk in de minderheid. Ze kunnen zich echter wel voorstellen dat ánderen er een probleem mee hebben, maar die moeten dan gewoon maar de nodige maatregelen treffen, vinden ze. Bijvoorbeeld:

“Ik vind het niet belangrijk want anders scherm je je account maar af.” (jongen, 13)

Het ijzeren geheugen van internet

Tieners lijken wel te beseffen dat het moeilijk is om dingen van internet af te krijgen als het er eenmaal op staat. Bijvoorbeeld:

“Ik ben nog jong en ze mogen niet alles weten want dat kan schadelijk zijn voor mijn toekomst. Je gooit het toch voor goed de ruimte in.” (jongen, 16)

Ook zegt een deel van de respondenten dat ze domweg geen dingen online zetten waarvan ze niet willen dat ze verspreid kunnen worden.

Privé en openbaar

Veel jongeren zeggen dat ze onderscheid maken tussen de sociale media die ze gebruiken, en dat ze daar ook verschillend mee omgaan. Ze vinden bijvoorbeeld dat berichten die bedoeld zijn als privé-berichten, voor niemand anders zichtbaar mogen zijn. Of ze kiezen zelf welke gegevens ze wel en niet zichtbaar maken, en houden daar rekening mee bij het posten:

“Mijn profielen op Twitter en Instagram zijn open. Maar Facebook heb ik gesloten omdat ik daar meer dingen op zet die ook wel een beetje privé zijn. Bij Twitter en Instagram let ik er gewoon op wat ik plaats.” (meisje, 14)

“Tot op een bepaalde hoogte mogen mensen dingen van mij weten, maar er ligt zeker een grens. Bij mij ligt die bij m’n chatgesprekken, what’sappjes en sms’jes. Niemand mag die zomaar lezen, tenzij ik toestemming geef.” (meisje, 16)

In het volgende hoofdstuk (4 - Privacy-management) gaan we nader in op het verschil tussen privé en openbaar, en hoe jongeren daar in de praktijk mee omgaan.

Privacy is passé...

Sommige tieners zeggen dat het weinig zin heeft om je druk te maken over privacy, omdat alles toch al toegankelijk is. Zelfs als het beveiligd is. (Waarschijnlijk doelen ze daarbij op het NSA-verhaal.)
Bijvoorbeeld:

"Ik vind het wel belangrijk ja, maar ik weet gewoon dat ook al dat je alles beveiligd, ze toch mee kunnen kijken en daar maak ik geen probleem van want dat heeft geen zin. Dan zou ik het niet moeten gebruiken maar dat wil ik niet." (meisje, 14)

Deze groep stelt dat 'ze' er toch wel achter komen als ze dat willen. Het geen zin heeft om te proberen informatie te beschermen want privacy bestaat toch niet (of niet meer):

"Nja, ik heb niet veel te verbergen en die ophef over Facebook die Wapp overneemt en daarmee je privacy weggaat bullshit, het was er toch al niet!" (jongen, 17)

Enkele tieners zeggen dat de overheid gewoon informatie van ze mag krijgen, omdat die er vast wel zorgvuldig mee om zal gaan. Bijvoorbeeld:

"Ik vind privacy zeker belangrijk, omdat er altijd mensen zijn die er misbruik van zullen maken. Maar bij een geval als de overheid mogen ze wel alles van mij weten omdat ik erop vertrouw dat ze geen misbruik zullen maken van die informatie." (jongen, 16)

Een andere jongen is het daarmee eens, maar beperkt zijn vertrouwen uitdrukkelijk tot de overheid:

"Zelf vind ik dat mijn privacy geschonden mag worden door de overheid om bijvoorbeeld criminelen op te sporen, maar ik wil niet dat bedrijven mij heel de tijd achterna bekogelen met gepersonaliseerde advertenties." (jongen, 15)

In lijn met het huidige overheidsbeleid zeggen sommige jongeren dat veiligheid voor hen boven privacy gaat. Als er bijvoorbeeld camera's nodig zijn, of als er een inbreuk op privacy-gevoelige informatie nodig is, 'voor meer veiligheid', dan vinden ze dat geen probleem. Maar niet iedereen is het daarmee eens:

"Erg belangrijk omdat er al genoeg privéleven wat anderen niet aangaat gewoon op straat ligt doordat er programmamakers zoals Microsoft achter de schermen meekijkt wat jij op de computer doet. zo ook met de telefonie; het is fout wat regeringen en veiligheidsdiensten doen! ze handelen alleen uit angst!" (jongen, 16)

Privacy is helemaal niet passé

De houding van tieners tegenover privacy is nogal diffuus. Eigenlijk weten ze gewoon niet wat ze ermee aan moeten. Sommige tieners lijken het een non-issue te vinden (zie boven) maar als je ze wijst op de consequenties daarvan, vinden ze het opeens weer wél belangrijk.

We gaven de volgende stelling: 'Ik vind dat mensen niet zo moeten zeuren over hun privacy: je krijgt toch alles gratis? Nou dan, eigenlijk betaal je dus met je persoonsgegevens.' Met als resultaat:

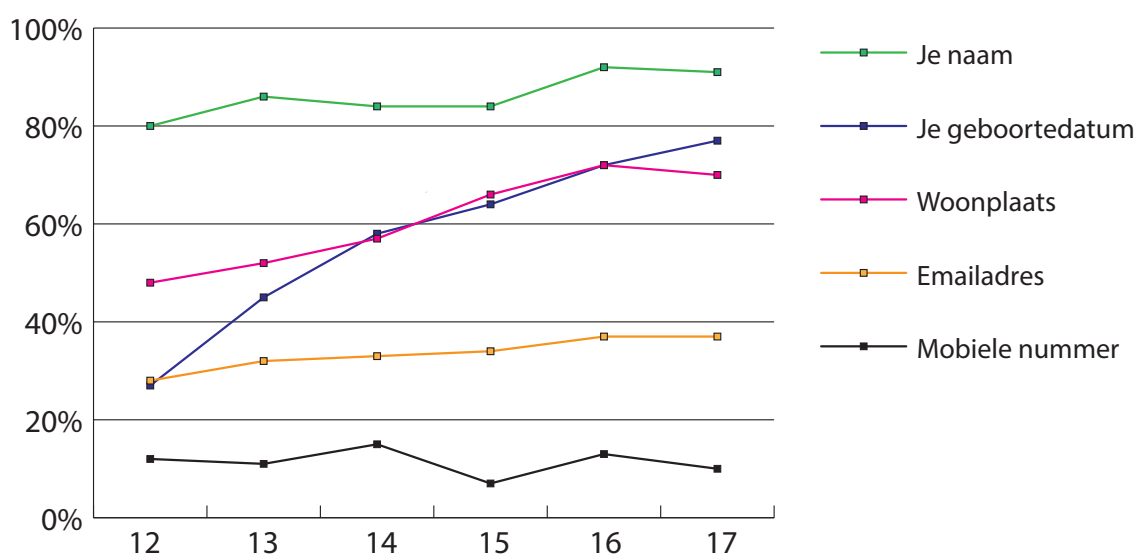

- slechts 7% is het eens met de stelling, jongens ietsje vaker (9%) dan meisjes (6%);
- 60% is het oneens met de stelling;
- de rest is het eens noch oneens met de stelling.

Oftewel: zeuren over privacy mag volgens de meesten wel degelijk. In ieder geval als het om commercieel gebruik van persoonsgegevens gaat.

Persoonsgegevens online zetten

Bij privacy gaat het er onder andere om dat je zelf kunt bepalen wie welke informatie over jou krijgt. Een manier om dat te beïnvloeden, is bedenken wat je wel en niet online zet. Bijvoorbeeld op een sociale-netwerksite. We vroegen welke informatie tieners daar hebben ingevuld. Zie Figuur 3.1.

Figuur 3.1 – Persoonsgegevens die 12- t/m 17-jarigen op sociale-netwerksites zetten. (Bron: MK/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 3.1:

- gemiddeld 86% vult zijn (echte) naam in;
- gemiddeld 56% geeft zijn geboortedatum. Jonge tieners veel minder vaak; oudere tieners juist veel vaker. Hoe ouder, hoe vaker;
- gemiddeld 60% geeft zijn woonplaats. Net als de geboortedatum ook stijgend met de leeftijd;
- gemiddeld 33% geeft zijn emailadres. Zeer licht stijgend met de leeftijd;
- gemiddeld 71% geeft zijn mobiele telefoonnummer.

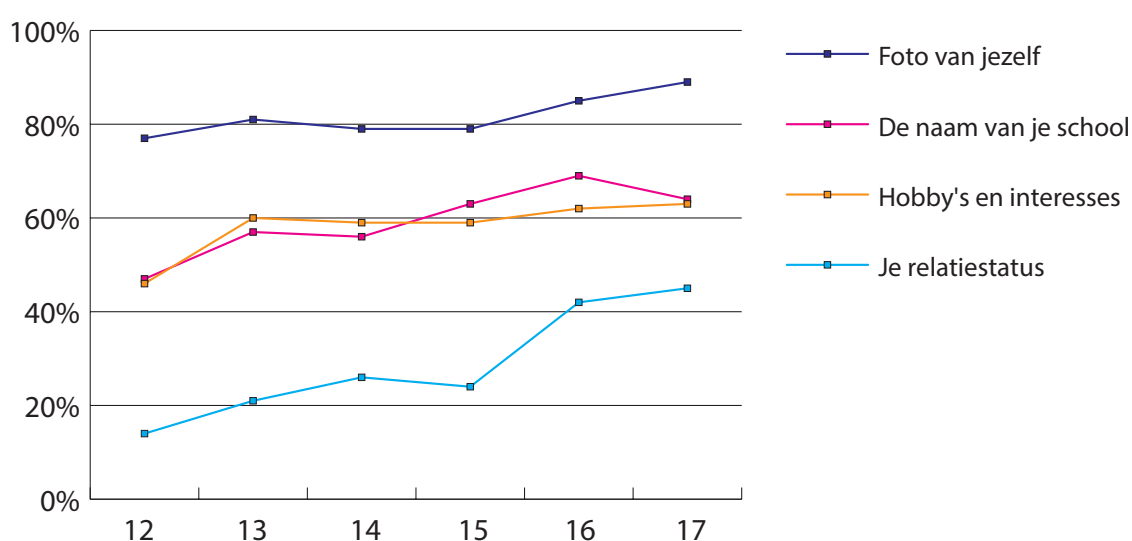
Met de geboortedatum is iets bijzonders aan de hand. Neem de 12-jarigen. Daarvan zegt ongeveer 25% dat ze hun echte leeftijd invullen; de rest (75%) jukt over zijn leeftijd. Waarom doen ze dat? Jokken kan nodig zijn om een account aan te maken, aangezien voor sociale media (waar je persoonsgegevens moet invullen) altijd een minimum-leeftijd geldt die hoger ligt dan 12 jaar: 13 jaar voor sites die zich aan de Amerikaans regels houden, en 16 jaar voor sites die zich aan de Nederlandse regels houden. Maar dat stelt die 25% heilige boontjes in een vreemd daglicht. Zijn die werkelijk zo heilig als ze zich voordoen? Want als ze daadwerkelijk hun echte leeftijd (12) ingevuld hebben, zouden ze overal geweigerd moeten worden. Dan kunnen ze dus niet hun echte leeftijd hebben ingevuld, en hebben ze gejukt tegenover ons, de onderzoekers!

De bovenstaande redenering geldt alleen wanneer alle sites daadwerkelijk de deur op slot houden als je een te lage leeftijd invult. Maar dat is het niet het geval, zo bleek uit een aanvullend onderzoekje. Twitter bijvoorbeeld, heeft geen controle vooraf maar alleen achteraf (als er dingen mis gaan). En bij praktisch alle apps wordt alleen gewaarschuwd, zonder harde maatregelen.

Kortom: die 25% hoeft niet per se gelogen te hebben tegenover de onderzoekers. Overigens is het sowieso altijd aan te raden om bij het aanmelden nooit te liegen over je leeftijd, want als er dingen mis gaan, zoals het uitgeven van (te) veel geld, kun je het sociale medium nooit aansprakelijk stellen.

Behalve je naam en geboortedatum etc. kun je nog meer gegevens van jezelf op sociale-netwerksites zetten: zie Figuur 3.2.

Figuur 3.2 – Nog meer gegevens die 12- t/m 17-jarigen op sociale-netwerksites zetten. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 3.2:

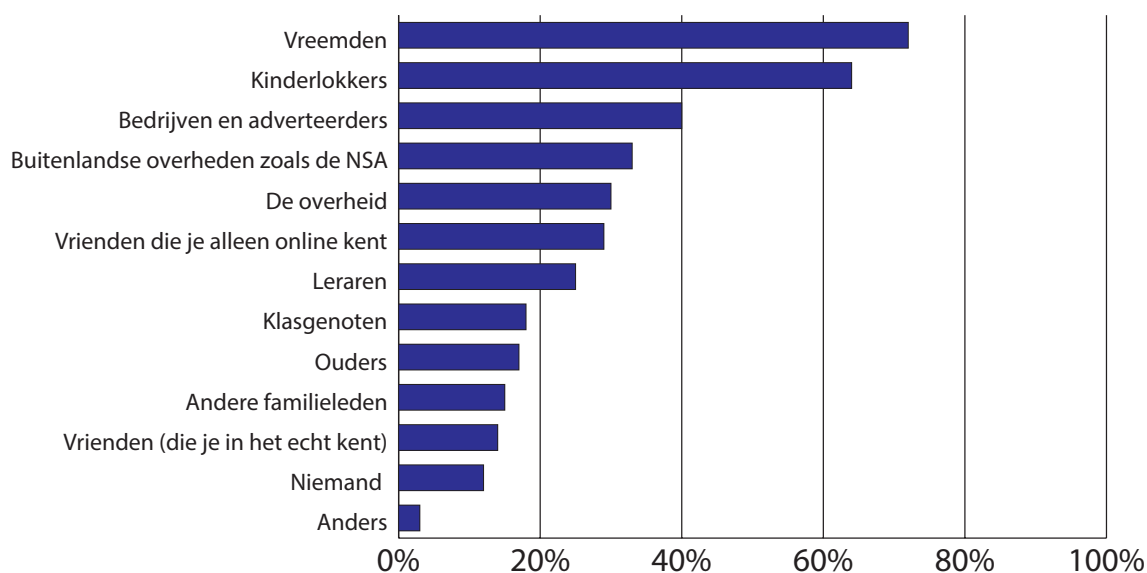
- gemiddeld 82% post foto's van zichzelf;
- gemiddeld 59% vermeldt de naam van zijn school;
- gemiddeld 58% vermeldt zijn hobby's en interesses;
- gemiddeld 28% vermeldt zijn relatiestatus. Vanzelfsprekend stijgt de vermelding naarmate het kind ouder is, omdat het dan steeds relevanter wordt.

Meisjes plaatsen vaker een foto dan jongens, en vullen wat vaker hun naam, geboortedatum en de naam van hun school in. Jongens vullen op hun beurt iets vaker hun email-adres in. Een verschil tussen leerlingen van verschillende onderwijsniveaus is dat vmbo-leerlingen vaker hun relatiestatus vermelden dan havo-leerlingen, en die weer vaker vwo-leerlingen. (Oftewel: hoe lager het onderwijsniveau, hoe vaker de relatiestatus wordt vermeld.)

Wie mag niet alles weten?

Informatie kan door een hack, een lek, of op een andere manier op een ongewenste plaats belanden. Over welke personen en instanties maken tieners zich zorgen, als daar informatie over hen terecht komt, oftewel: wie mag niet alles van ze weten? Zie Figuur 3.3.

Figuur 3.3 – Wie mag volgens 12- t/m 17-jarigen niet alles van ze weten? (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 3.3:

- bovenaan staan de vreemden (op 1) en de kinderlokkers (op 2). Hoe jonger het kind, hoe meer deze personen genoemd worden. Ook worden ze vaker door meisjes genoemd dan door jongens;
- bedrijven en adverteerders staan op 3. Hoe hoger het onderwijsniveau van het kind, hoe meer zorgen daarover;
- daarna komen de buitenlandse overheidsinstellingen, zoals de NSA. Gevolgd door de Nederlandse overheid. Tieners maken zich hier meer zorgen over dan over hun ouders. (Althans, dat zéggén ze. Of dat ook werkelijk zo is, weten we niet. Het kan zijn dat ze een sociaal-wenselijk antwoord wilden geven, bijvoorbeeld om te laten zien dat ze het nieuws volgen);
- slechts 17% zegt bezorgd te zijn dat hun ouders dingen van hen te weten komen waarvan ze dat liever niet hebben. En áls ze hier bezorgd over zijn, zijn ze meestal wat ouder. Dit laatste geldt ook voor de groep 'andere familieleden'. Beide trends zijn ontwikkelings-psychologisch natuurlijk volkomen verklaarbaar;
- degenen die 'niemand' invulden, waren vaker jongens en oudere tieners;
- iets meer dan 3% maakte gebruik van de 'anders'-optie. Genoemd werden onder andere: de biologische vader waarmee ze geen contact meer wilden (of mochten) hebben, criminelen, stalkers, exen, pestkoppen, mensen waar ze ruzie mee hadden, en zichzelf (de onderzoekers).

De media-aandacht voor de NSA drukte duidelijk een stempel op de antwoorden. Bijvoorbeeld:

“Ik probeer nu veiliger te zijn, omdat ik ook die verhalen hoor van dat (geheime)diensten heel veel over je te weten kunnen komen. En voor de rest ook omdat ik niet in problemen wil komen met kinderlokkers, loverboys, etc. Ik heb nooit zo veel gepost, en doe dat nu ook niet echt veel (eens per maand, ongeveer) vaak ook omdat ik dat vergeet of er geen zin in heb. Maar nou echt héél veilig met social media ben ik nou ook weer niet. Ik download bv. wel sommige apps of Facebook-spellen die bepaalde info nodig hebben.” (meisje, 13)

Maatregelen treffen

Als je niet wilt dat er persoonlijke informatie bij bedrijven, adverteerders of anderen terecht komt, kun je maatregelen treffen. Bijvoorbeeld: geen apps installeren die persoonsgegevens gebruiken of doorsturen. Of bepaalde opties uitzetten. Hoe gaan tieners daarmee om?

- **Apps niet installeren (of verwijderen)** – Iets meer dan de helft (52%) heeft wel eens besloten om een app niet te installeren, of om er een te verwijderen, vanwege zorgen over de omgang met persoonsgegevens. Oudere tieners vaker dan jongere, en meisjes vaker dan jongens.
- **Locatie niet delen** – Iets meer dan een derde (34%) heeft wel eens ‘locatie delen’ uitgezet, zodat niemand kon zien waar ze waren. Ook hier: oudere tieners vaker dan jongere, en meisjes vaker dan jongens. In de groepsgesprekken zei een meisje dat ze dit in Facebook bewust uitzet omdat mensen in de chat anders kunnen zien waar ze is. Daarover had ze al een keer ruzie gekregen met een vriendin:

“In Facebook zet ik altijd de locatie instellingen uit, daar denk ik echt over na. Ik zei een keer in de chat dat ik bij mijn oma was maar een vriendin zag aan de locatie dat ik thuis was, want in de chat kan je ergens klikken en zie je een Google-maps kaartje. Dus als je iemand via Facebook leert kennen, kan je vaak ook zien waar diegene op dat moment is. Dat doe ik ook vaak.” (meisje, 17)

- **Gebruiksvoorwaarden lezen (en daarnaar handelen)** – Zoals te verwachten, lezen maar weinigen (11%) de gebruiksvoorwaarden van apps of updates.

Privacy-status controleren

Om te kijken wat er allemaal over je bekend is, kun je je eigen naam intikken in Google. Dat geeft een indicatie van je privacy-status.

Resultaten:

- 59% van de tieners heeft zichzelf wel eens gegoogeld. Hoe hoger het onderwijsniveau, hoe meer ze zichzelf gegoogeld hebben. De resultaten waren voor de meesten geen reden tot zorg;
- slechts 8% van de tieners die zichzelf googelden was niet tevreden met het resultaat; jongere tieners iets vaker dan oudere.

We vroegen de ontevredenen waarom ze niet gelukkig waren met de resultaten:

- **Foto's** – De meest genoemde reden was dat er foto's te vinden zijn waar ze niet zo blij mee zijn. Omdat ze er niet leuk opstaan, of omdat er überhaupt foto's te vinden zijn;
- **Sport** – Sportinformatie en sportuitslagen waar ze niets van wisten, werden regelmatig genoemd;
- **School** – Ook werd de schoolwebsite regelmatig genoemd, als bron van onwenselijke informatie over henzelf.

Googelen lukt natuurlijk niet altijd even goed. Bijvoorbeeld als je eigen naam zo courant is dat je overspoeld wordt met informatie over anderen. Of erger nog – zoals bleek uit meerdere teleurgestelde antwoorden – dat je digitaal helemaal niet bestaat:

“Er was niks over mij, zelfs geen foto.” (jongen, 13)

Google glass

Om informatie over iemand te krijgen heb je in de toekomst niet eens zijn naam meer nodig. Op basis van gezichtsherkenning is het immers mogelijk om met *Google glass* informatie over iemand op te roepen terwijl je alleen maar naar diegene kijkt met je Google bril. Voorafgaand aan de vragen over *Google glass* kregen de respondenten uitleg wat het is, en wat je ermee kunt doen met een afbeelding erbij. In de twee groepsgesprekken bleek namelijk dat maar één of twee jongeren wisten wat *Google glass* was.

Onze vraag: ‘Wat vind jij? Mag iemand met een slimme bril zoals *Google glass* (die altijd kan filmen) je zomaar filmen zonder het te vragen?’

- slechts **7%** zegt ‘ja’ op deze vraag. Jongens en oudere tieners iets vaker dan meisjes en jongere tieners;
- maar liefst **89%** vindt van niet;
- **3%** weet het niet.

Ook vroegen we wanneer je met een bril als *Google glass* extra informatie over iemand mag opzoeken (bijvoorbeeld via Google of Facebook):

- bijna een kwart (23%) vindt dat dit beslist nooit mag. Vooral meisjes, havo-leerlingen, vwo-leerlingen, en jonge tieners;
- een derde (33%) vindt dat het mag als iemand ook zijn naam heeft gegeven (vooral havo- en vwo-leerlingen);
- 5% vindt dat het mag als je diegene hebt gezien, en 3% als je elkaar hebt aangekeken.

Iets minder dan de helft (43%) gaf een tekstuele toelichting. Bijna iedereen vindt dat het pas mag als de ander toestemming heeft gegeven. Enkelen maken een uitzondering voor criminele voorvallen. Bijvoorbeeld:

“Als diegene daar toestemming voor geeft, of het bijvoorbeeld erg handig kan zijn (als je een overval ziet gebeuren bijvoorbeeld en de dader zag).” (meisje, 16)

Voor een aantal jongeren is het voldoende als je elkaar kent. Een paar merken op dat je dan sowieso iemand kunt opzoeken, dus dat het weinig uitmaakt of je nou wel of geen *Google glass* gebruikt:

“Als je iemands naam kent, kun je thuis ook opzoeken en soms met foto’s ook. Dus de glasses zijn niet speciaal.” (jongen, 15)

Volgens sommigen is het gewoon je eigen schuld als iemand – al dan niet met *Google glass* – dingen over je kan vinden:

“Altijd, informatie op google en facebook staat openbaar. Als je niet wilt dat iemand jou op kan zoeken moet je niet gebruik maken van deze media. Of het leuk is is wat anders...” (meisje, 15)

“Als je dat zelf wilt, degene die opgezocht wordt heeft zelf de verantwoordelijkheid om zijn profiel af te schermen...” (meisje, 14)

“Altijd. als iemand wil dat je iets niet weet moeten ze het niet op internet zetten.” (jongen, 16)

Een enkeling vraagt zich af of het wel netjes is, al dat gewroet in andermans gegevens:

“Het is altijd mogelijk als je iemands naam weet, maar is het wel zo sociaal om dat zo te doen?” (meisje, 17)

Eén brugklasser is visionair. Zij ziet technologische mogelijkheden om je persoonlijke leefwereld te beschermen tegen *Google glass*:

“Als hij bijvoorbeeld een button heeft met een chip zodat je alleen krijgt wat hij wil.” (meisje, 12)

En één wat ouder meisje betreft esthetische overwegingen in haar oordeel:

“Gewoon niet, dat ding is echt lelijk.” (meisje, 15)

4 PRIVACY-MANAGEMENT

4. PRIVACY-MANAGEMENT

“Ik heb wel eens iets gepost wanneer ik dronken was ofzo en dat waren nogal rare berichten dus die heb ik toen ik sober was en door mijn account ging gelijk verwijderd. En ik vond een post een keer toch niet gepast of niet mooi ofzo. Ook wel eens uit woede iets gepost en later verwijderd wetende dat dat niet slim is en ik er later spijt van zou krijgen.” (meisje, 17)

Persoonlijke informatie moet onderhouden worden. Algemeen wordt aangenomen dat tieners daarbij vooral updates willen plaatsen waar mensen positief op reageren, en dat ze zo min mogelijk negatieve reacties willen krijgen. Ons onderzoek bevestigt dit (grotendeels).

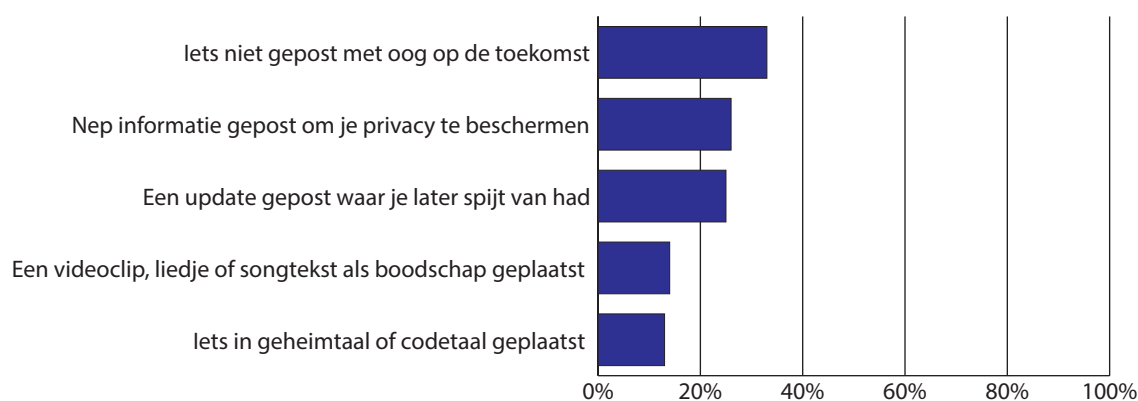
Bewust posten

Om te beginnen vroegen we welk rapportcijfer tieners zichzelf geven voor verstandig gebruik van sociale media: ‘Hoe goed denk jij na over wat je wel en niet post of verstuurt via sociale media (bijvoorbeeld Facebook, Twitter of WhatsApp)? Geef jezelf een (eerlijk! 😊) cijfer voor hoe verstandig je jezelf hierin vindt’. Ze geven zichzelf een ruime voldoende.

Resultaten:

- gemiddeld geven de tieners zichzelf een **7,2**
- vmbo-leerlingen geven zichzelf een **7,0**
- havo-leerlingen geven zichzelf een **7,2**
- vwo-leerlingen geven zichzelf een **7,4**
- jongens geven zichzelf een **7,1**
- meisjes geven zichzelf een **7,3**
- qua leeftijd is er weinig variatie.

Vervolgens onderzochten we hoe dat werkt in de praktijk. Zie Figuur 4.1.

Figuur 4.1 – Bewust posten door 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

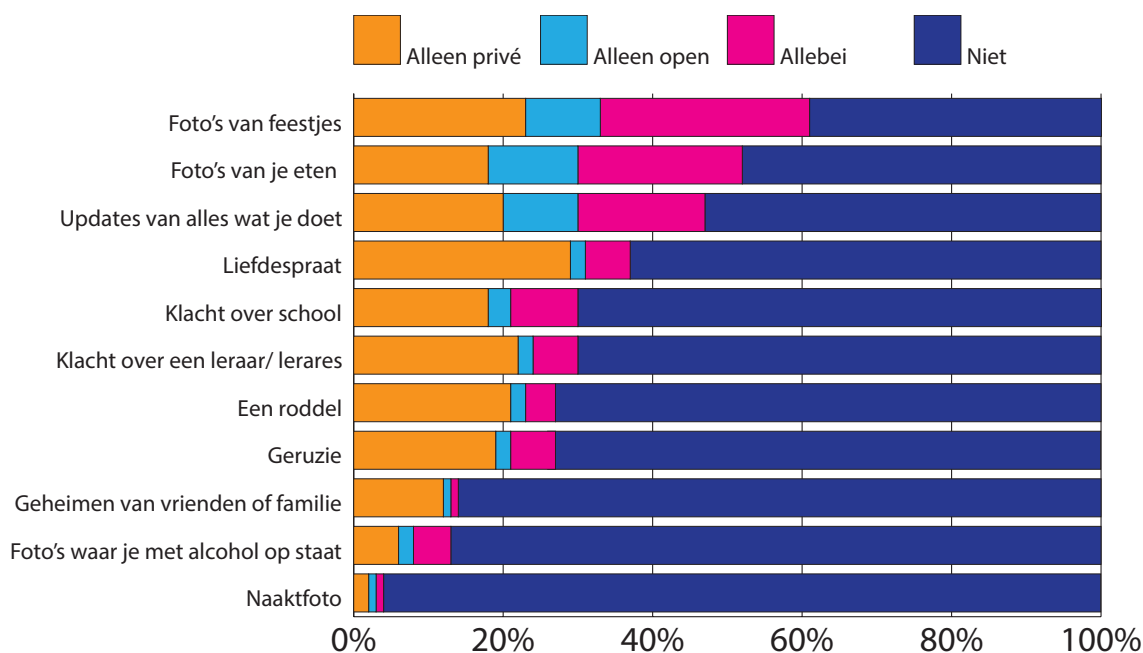
Toelichting bij Figuur 4.1:

- een derde (33%) heeft wel eens besloten om iets niet te posten omdat ze bang waren dat het in de toekomst problemen zou kunnen geven. Meisjes vaker dan jongens;
- een kwart (26%) heeft wel eens nepinformatie gepost om zijn privacy te beschermen. Zoals een valse naam, een verkeerde leeftijd of een andere locatie;
- een kwart (25%) heeft wel eens een update, reactie, foto, of video gepost waar ze later spijt van hadden. Meisjes vaker dan jongens;
- 14% heeft wel eens een videoclip, liedje of songtekst geplaatst waardoor alleen bepaalde vrienden wisten wat hun gemoedstoestand was (zoals verdrietig of down), maar andere mensen – bijvoorbeeld hun ouders – niet. Meisjes en oudere tieners doen dit het vaakst en vwo-leerlingen het minst;
- 13% heeft wel eens iets in geheimtaal of codetaal geplaatst, waardoor alleen bepaalde vrienden begrepen wat ze bedoelden.

Privacy-gevoelige materie verzenden

Je kunt openbaar posten (bijvoorbeeld op Facebook) of openbaar twitteren, zodat iedereen het ziet. Je kunt je publiek ook inperken door iets privé te verzenden. Bijvoorbeeld: via WhatsApp of Telegram, als privé-bericht via Facebook, of als DM (*direct message*) via Twitter. Of je kunt er – nóg veiliger – voor kiezen om bepaalde zaken helemaal niet online te bespreken.

Kortom: hoe versturen tieners privacy-gevoelig materiaal? Openbaar, privé, of helemaal niet? Zie Figuur 4.2.

Figuur 4.2 – Verzending van privacy-gevoelige materie door 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Foto's van feestjes – Een meerderheid plaatst of verstuurt foto's van feestjes. Die zijn relatief vaak ook openbaar te zien. Voor foto's waar ze met alcohol op staan, geldt dat aanzienlijk minder vaak; 97% zegt dit überhaupt nooit te doen. In een van de groepsgesprekken legde een meisje uit dat ze daar heel alert op is, en het zeker nooit zou doen:

"Ik sta nooit met drank op foto's, als ik een camera zie, het eerste wat ik doe is drank wegzetten. Als mijn baas dat ziet ben ik fucked. Nee ik heb echt nooit drankfoto's." (meisje, 17)

Dagelijkse bezigheden – Ongeveer de helft geeft updates van dagelijkse bezigheden ('Ik ga nu eten, slapen, huiswerk maken, tv kijken, etc.'). Er kan echter sprake zijn van voortschrijdend inzicht:

"Ik postte eerst veel meer, dan zette ik er zelfs op als ik naar de wc ging, dat doe ik nu niet meer...dat is niet zo belangrijk." (jongen, 13)

"Ik postte meer 'onzin'. In de trant van: 'ik ga nu slapen', 'ik ga nu naar school' e.d. Nu post ik erg weinig en alleen als ik iets heel bijzonders heb gedaan bijvoorbeeld." (meisje, 17)

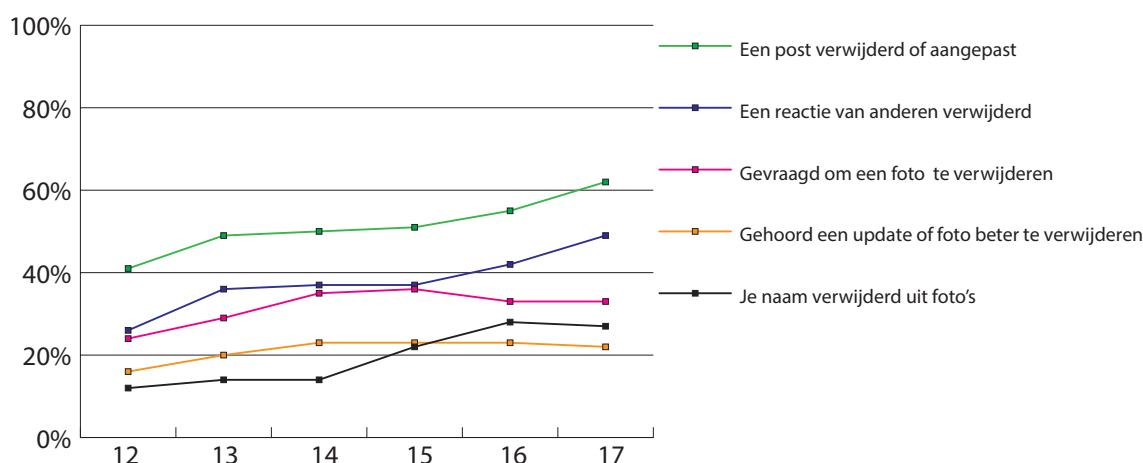
Naaktfoto's – 3% plaatst of verstuurt naaktfoto's.

Verschillen op grond van geslacht en leeftijd:

- jongens maken minder gebruik van sociale media dan meisjes, voor het verzenden van privacy-gevoelige materie;
- jongere tieners maken minder gebruik van sociale media dan oudere tieners, voor het verzenden van privacy-gevoelige materie.

Materiaal aanpassen of verwijderen

Staat er iets op je profiel waar je niet zo gelukkig mee bent (hetzij door eigen toedoen, hetzij door toedoen van anderen) dan kun je die informatie altijd nog aanpassen of verwijderen. Zie Figuur 4.3.

Figuur 4.3 – Informatie aanpassen of verwijderen door 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 4.3:

- gemiddeld 57% heeft wel eens eigen informatie aangepast of verwijderd;
- gemiddeld 37% heeft wel eens een reactie verwijderd die iemand anders op hun profiel of account had geplaatst;
- gemiddeld 37% heeft wel eens aan iemand gevraagd een foto te verwijderen waar men zelf opstond;
- gemiddeld 27% heeft meegemaakt dat anderen adviseerden om een update of foto te verwijderen (zie ook: de citaten hieronder);
- gemiddeld 79% heeft wel een naam-tag verwijderd uit een foto.

Wie geven zoal het advies om iets te verwijderen en waarom? Bijvoorbeeld:

“De vriendin van mijn vader, omdat ze vond dat ik te bloot op die foto stond.” (meisje, 13)

“Mijn moeder, ik had er op gezet dat we een weekend weg gingen. Volgens mijn moeder lokt dat inbraak uit.” (meisje, 13)

“Een vriend, omdat het geen mooie foto was en hij dacht dat ik er wel door gepest kon worden.”
(jongen, 13)

“Een vriendin. Ik had een foto van ons samen gepost, maar zij vond de foto niet mooi omdat je haar beugel zo goed zag.” (meisje, 14)

Verschillen op grond van geslacht en leeftijd:

- meisjes verwijderen vaker dingen dan jongens;
- oudere tieners hebben vaker wel eens iets verwijderd of aangepast dan jongere tieners.

Waarom willen ze hun eigen materiaal aanpassen of verwijderen? Hieronder de belangrijkste redenen:

- met stip bovenaan: omdat ze hun foto's niet meer mooi of leuk vinden. Bijvoorbeeld omdat die verouderd of kinderachtig zijn;
- om fouten – waaronder ook spelfouten – te herstellen;
- om postings waar ze niet goed over nagedacht hadden, te verwijderen of te herstellen;
- omdat er iets was misgegaan in een boze of dronken bui;
- omdat ze achteraf niet meer herinnerd wilden worden aan een emotionele (verdrietige) bui;
- vanwege negatieve of ongewenste reacties, of de angst daarvoor. Bijvoorbeeld:

“Omdat ik het niet veilig vond. Ik vond het beter om het niet te plaatsen. Misschien beledig ik iemand ermee of wordt iemand boos erdoor. Mensen kunnen mij stom vinden voor wat ik heb gepost.” (meisje, 14)

Ontwikkeling bij het ouder worden

We vroegen – aan de hand van verschillende thema's – of er verschillen zijn tussen de manier waarop ze sociale media nu gebruiken, en hoe dat was toen ze drie jaar jonger waren.

Kwantiteit – Postten ze voorheen veel meer en nu wat minder? Inderdaad:

“Heel andere dingen. Nu doe ik veel meer in privé sociale media (bijvoorbeeld Whatsapp met mijn vriend) terwijl ik drie jaar geleden heel veel op Twitter postte. Ik tweette toen echt 200 tweets op een dag, maar nu app ik de hele dag.” (meisje, 15)

Behalve de media veranderen ook de attitudes. Veel tieners zeggen dat ze nu voorzichtiger en bewuster met sociale media omgaan dan toen ze jonger waren.

“Er is wel zeker een verschil, drie jaar geleden zette ik alles op Hyves zonder erbij na te denken. Nu als ik het op Facebook of Twitter zet denk ik er eerst even over na” (meisje, 15)

“Ik ben me beter bewust van wat men allemaal kan met gegevens dan vroeger; ik ben gereserveerder in de dingen die ik op het internet zet.” (jongen, 16)

Of die veranderende houding te maken heeft met het klimmen der jaren, of met het feit dat ‘veiligheid’ de laatste tijd meer aandacht heeft gekregen, konden we niet vaststellen. Waarschijnlijk speelt het allebei een rol:

‘Het is de tijdgeest’:

“Ik ben me meer bewust over de eventuele gevolgen die het kan hebben als je niet nadenkt over hetgeen je in de sociale media zomaar plaatst. Daar is nu ook meer aandacht voor als vroeger.” (jongen, 15)

“Ja, toen was ik me ook al heel erg bewust van mijn privacy, maar nu met het NSA verhaal word je echt met je neus op de feiten gedrukt dus ga je er nog kritischer naar kijken.” (meisje, 16)

“Ik doe bijna niks meer met social media, omdat ik heel erg geschrokken ben van alle verhalen over social media gebruik dat helemaal fout gaat. Zoals bedreiging, pesten.” (meisje, 15)

‘Het is de leeftijd’:

“Ik denk beter na over wat ik schrijf. Een tijd geleden had ik wel eens een verschil van mening met vriendinnen en dat via Whats app. Ik heb gemerkt dat wat je schrijft soms verkeerd wordt opgepakt, dus let ik daar beter op.” (meisje, 14)

“3 jaar geleden dacht ik nog niet veel na over dit soort dingen. Later heb ik daar eens met mn ouders over gesproken en ook met mn vriendin en nu denk ik er meer bij na. toen wilde ik stoerder overkomen of meedoen met de rest. nu ben ik meer mezelf.” (jongen 15)

Inhoud – Postten ze voorheen andere dingen dan nu? Inderdaad. Veel tieners zeggen dat ze voorheen meer onzin (waaronder ‘nutteloze tweets’ zoals ze het zelf noemen) plaatsten, zoals alles wat ze de hele dag deden:

“Ik post nu veel minder. Ik vond het namelijk irritant om allerlei onzin bij anderen te moeten lezen, dus heb ik besloten zelf ook geen onzin meer te posten, zoals foto’s van mn eten. Wie wil nou precies weten wat ik eet?” (meisje, 17)

Sommigen zeiden dat ze bezig zijn om al die ‘onzin’ van vroeger te verwijderen (waardoor ze zich door talloze oude posts en foto’s moeten worstelen).

Taalgebruik – Sommigen hebben hun taalgebruik aangepast:

“Een paar jaar terug deed ik heel anders. Ik zat toen op Hyves en ging krabbels sturen naar vriendinnen met een tekst als: heej s gatjuh, i luvv joe! Daar ben ik maar mee opgehouden, want dat is vrij kinderachtig. Wat ik toen wilde was stoer overkomen en dat hoeft nu ook niet meer.” (meisje, 16)

“Toen ik een jaar of 11 was, had ik nog een ander digitaal taalgebruik. Zo schreef ik bijvoorbeeld ‘toghh’ in plaats van ‘toch’ en schreef ik voor de grap wel eens ‘sgatjuh’ of ‘wjnmk’. Tegenwoordig typ ik alleen nog maar in abn.” (meisje, 17)

De bovenstaande voorbeelden laten zien dat ‘MSN-taal’ (zoals het vroeger genoemd werd, in de tijd dat MSN nog bestond) geen taalverloedering is, maar een bewuste keuze. Taalkundigen noemen dit ‘registerwisseling’. Oftewel: je taalgebruik aanpassen aan de situatie. Dat kan alleen wanneer je zowel het ene taalgebruik als het andere beheerst.

Geen verschil – Niet iederéén ervaart een ontwikkeling. Sommigen zien geen verschil met vroeger omdat ze voorheen al zorgvuldig omgingen met sociale media:

“Eigenlijk is dat best wel hetzelfde gebleven. Ik post(te) überhaupt niet veel op sociale media, en ik denk altijd drie keer na voordat ik wat post.” (meisje, 16)

“Nee ik poste gewoon normale dingen en doe dat nog steeds, niks dat geheim is gewoon dingen die iedereen mag weten en niet echt bijzonder zijn.” (meisje, 17)

Ook zijn er gevallen van ‘geen verschil’ doordat sommige tieners überhaupt weinig (of niets) doen met sociale media. Want dit soort jongeren bestaat natuurlijk ook.

5 PRIVACY-GEDRAG PER MEDIUM

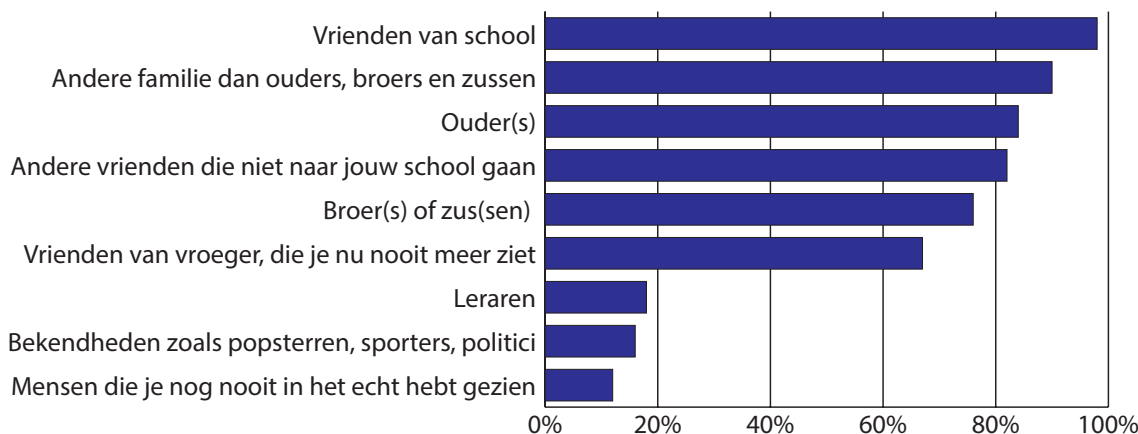
5. PRIVACY-GEDRAG PER MEDIUM

“Ik denk nu 10 keer na over wat ik post. Over van hoeverre afstand mijn Facebook profielfoto moet zijn (die is namelijk altijd openbaar, en dus kan iedereen met die foto alles doen wat-ie wil). Ik denk na over hoe ik een tweet of statusupdate opstel, zinsbouw, spelling etc. Of het wel facebook/twitter-proof is. En of mijn twittervolgens/facebookvrienden het wel twitter/facebook-waardig (interessant) vinden. Ik heb zelf een hekel aan tweets en statusupdates als: ‘nu eten’, ‘ff slapen’, ‘ff naar school’. Ik ben erg kritisch over wat ik wel en niet kan en wil delen met mijn facebookvrienden en twittervolgers.” (meisje, 17)

In hoeverre verschilt het privacy-gedrag per medium? We stelden aanvullende vragen over Facebook, Twitter en Snapchat. Over Facebook en Twitter omdat dat de populairste sociale media zijn (zie: *Samen leren - tieners en sociale media*, Mijn Kind Online (2013)). En over Snapchat vanwege de speciale manier waarop deze toepassing omgaat met privacy. Namelijk dat de foto's die je via Snapchat verstuurt, binnen een aantal seconden weer verdwijnen. (Of omzeilen ze dat?)

Facebook

Facebook kent diverse privacy-instellingen. Hieronder laten we zien hoe tieners daarmee omgaan. Maar om te beginnen het soort vrienden dat ze op Facebook hebben (zie Figuur 5.1).

Figuur 5.1 – Facebook-vrienden van 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 5.1:

- 98% dus bijna alle Facebook-gebruikers van 12 t/m 17 jaar, heeft vrienden van school in hun netwerk;
- 90% heeft ‘andere familieleden’ (buiten het gezin) als Facebook-vriend;
- 84% heeft een of beide ouders als Facebook-vriend, de jongste tieners iets vaker dan de oudste (zie verder: hoofdstuk 6 voor leuke én gênante situaties met ouders als Facebook-vrienden);
- 76% heeft broers of zusjes als Facebook-vriend ;
- 18% heeft leraren als Facebook-vriend (bedenk dat privacy ook ‘rolscheiding’ inhoudt);
- 12% heeft mensen die ze nog nooit in het echt gezien hebben in hun vriendenlijst.

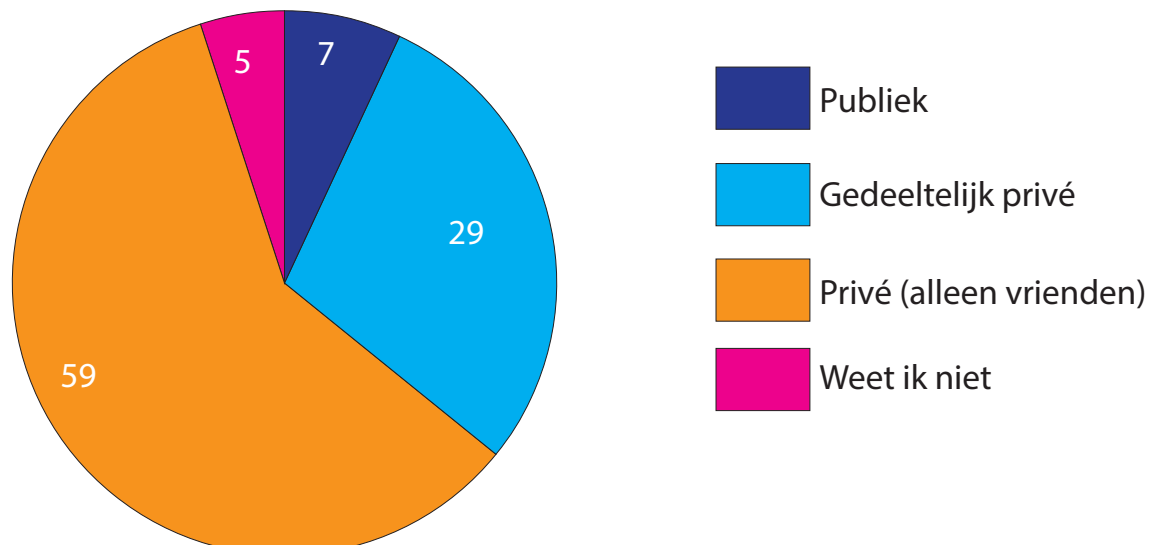

Verschillen op grond van leeftijd en geslacht:

- hoe ouder het kind, hoe vaker: vrienden die naar een andere school gaan, vrienden van vroeger, en mensen die ze niet in het echt kennen;
- meisjes hebben wat vaker vrienden van vroeger als Facebook-vriend, en jongens wat vaker 'bekendheden'.

Profielinstellingen – Op Facebook kun je je profiel als volgt instellen (zie Figuur 5.2):

- het profiel kan publiek zijn, zodat iedereen het kan zien;
- of gedeeltelijk privé, zodat ook de vrienden van je vrienden het kunnen zien;
- of helemaal privé, zodat alleen je vrienden het kunnen zien.

Figuur 5.2 – Privacy-instellingen voor Facebook-profielen, bij 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 5.2:

- de meeste tieners (59%) zeggen dat ze hun profiel op 'helemaal privé' hebben ingesteld, zodat alleen directe vrienden het kunnen zien.

Verschillen op grond van leeftijd en onderwijsniveau:

- jongere tieners hebben hun profiel wat vaker op privé ingesteld dan oudere tieners;
- vwo-leerlingen hebben – vergeleken met havo- en vmbo-leerlingen – iets minder vaak hun profiel op publiek staan, en vmbo'ers hebben het iets vaker op privé staan. De instelling 'gedeeltelijk privé' hebben vooral havo- en vwo-leerlingen.

Update-instellingen – Op Facebook kun je per update bepalen wie wat mag zien. Je kunt bijvoorbeeld default instellen dat alleen je vrienden je updates kunnen zien, maar voor bijzondere gevallen kun je daarvan afwijken, door specifieke updates 'openbaar' te maken. Of omgekeerd. Zie Figuur 5.3:

Figuur 5.3 – Privacy-instellingen voor specifieke Facebook-updates, bij 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 5.3:

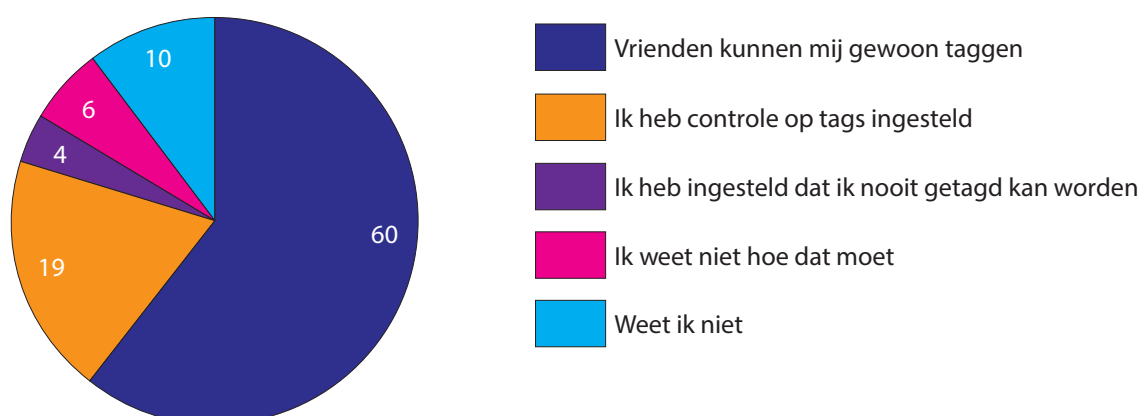
- een ruime meerderheid (63%) zegt dat alle vrienden dezelfde updates zien;
- een op de vijf (20%) stelt per update in wie wat kan zien. Dit zijn vooral de oudere tieners;
- bijna één op de tien (9%) zou wel willen instellen dat sommige vrienden bepaalde dingen niet kunnen zien, maar weet niet hoe dat moet;
- de rest (9%), vooral de jongsten, weet niet wat hij of zij überhaupt heeft ingesteld.

Tag-instellingen – Op Facebook kun je iemand taggen. Dat wil zeggen: in een update of bij een foto aangeven wie daar genoemd wordt, of wie er op die foto staat, met een link naar de persoon. Dat kan tot onaangename situaties leiden. Bijvoorbeeld:

"Ik deed met mijn moeder een gekke fotoshoot via de camera op de ipad, dat je van die leuke effecten kan doen. Had mijn moeder een van die rare fotos op Facebook gezet en me erin getagd. Ik kreeg allemaal berichten van vrienden en ik schaamde me dood." (meisje, 15)

Ze had dit kunnen voorkomen door haar tag-instellingen te wijzigen. Zie Figuur 5.4.

Figuur 5.4 – Tag-Instellingen van 12 t/m 17-jarige Facebook-gebruikers. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 5.4:

- de meerderheid (60%) kan zonder toestemming getagd worden door hun Facebook-vrienden;
- 19% heeft 'tag controle' ingesteld;
- 10% weet niet wat zijn of haar instelling is;
- 6% zou het wel willen instellen maar weet niet hoe dat moet;
- 4% heeft ingesteld dat hij of zij helemaal niet getagd kan worden.

Locatie doorgeven – Op Facebook kun je aangeven waar je bent of aangeven waar een foto is gemaakt. Deze locatie-functie vervangt de 'Facebook places' functie die in 2011 is afgeschaft omdat die wel érg diep ingreep in de privacy van de gebruikers.

Resultaten:

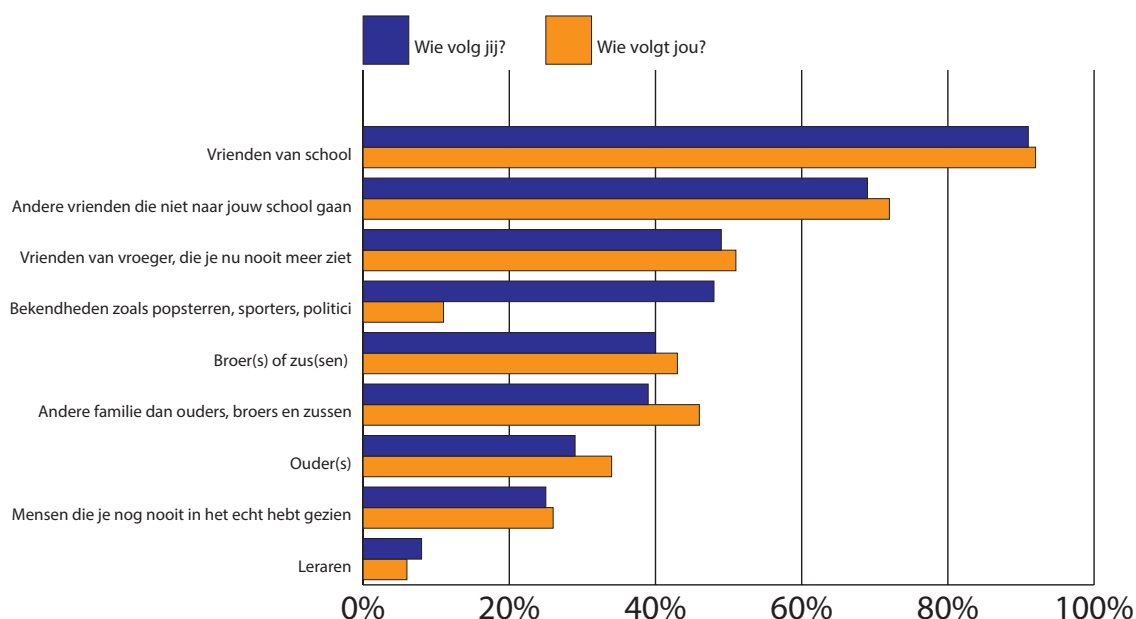
- slechts 21% maakt er wel eens gebruik van;
- 75% gebruikt het nooit;
- 4% weet niet waar het over gaat.

Twitter

Bij sociale media draait alles om contact. Contact met de hele wereld, of contact met specifieke personen. Op Facebook zijn de specifieke contactpersonen 'vrienden', op Twitter zijn het 'volgers'.

Volgers – Op Twitter kun je anderen volgen (wie volg jij?), of zelf gevolgd worden (wie volgt jou?). Zie Figuur 5.5:

Figuur 5.5 – Volgen en gevolgd worden door 12 t/m 17-jarige Twitter-gebruikers. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 5.5:

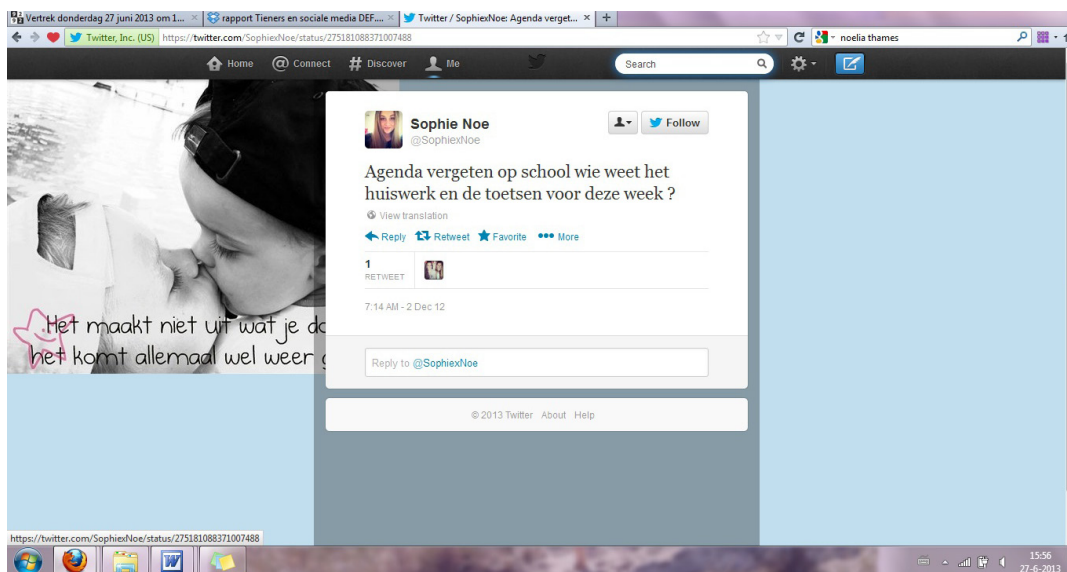
- ruim **90%** van de tieners volgt vrienden van school (of wordt door hen gevolgd), net als bij Facebook;
- ongeveer een derde van de tieners volgt hun ouders of wordt gevolgd door hun ouders. Dat is een stuk minder dan bij Facebook. Wel zijn het – net als bij Facebook – wat vaker de jongere dan de oudere tieners;
- minder dan **10%** volgt één of meer docenten (of wordt door hen gevolgd). Dat is nóg minder dan op Facebook. Vmbo'ers zeggen wat vaker gevolgd te worden door een leraar dan havo- en vwo-leerlingen.

Slotje zetten – De eenvoudigste manier om je informatie af te schermen op Twitter, is 'een slotje op je account zetten'. Dat betekent dat alleen de mensen die jou volgen, je tweets kunnen zien.

Resultaat:

- bijna de helft (**48%**) heeft zijn Twitter-account op deze manier afgesloten;
- **37%** heeft geen slotje;
- **16%** weet het niet (vooral jongere tieners).

Twitter

Snapchat

Met Snapchat kun je foto's verzenden die na één tot tien seconden (in te stellen door de verzender) weer verdwijnen; zowel van het beeldscherm van de ontvanger als van de servers van Snapchat. Dat kan bijvoorbeeld handig zijn wanneer je een foto verstuurt waar je een gekke bek op trekt. Die blijft je dan niet eindeloos achtervolgen. Een privacy-vriendelijke toepassing dus, zou je zeggen. Maar Snapchat-foto's kunnen wel degelijk bewaard worden, bijvoorbeeld met een app als Snapsave.

Hoe populair zijn apps om Snapchat-foto's te bewaren? Niet écht heel populair:

- 15% gebruikt ze (hoe lager het onderwijsniveau hoe vaker);
- 80% gebruikt ze niet;
- 5% weet niet waar het over gaat.

Vervolgens is de vraag hoe de gebruikers van zo'n bewaar-app daarmee omgaan. Bewaren ze Snapchat-foto's tegen de wil van de verzenders?

- 12% doet dat inderdaad;
- 49% doet dat nooit;
- 39% weet het eigenlijk niet.

VERTROUWEN EN VERTROUWELIJKHEID

6. VERTROUWEN EN VERTROUWELIJKHEID

“Mijn ouders plaatsen wel eens wat op mijn tijdlijn op Facebook, maar ze weten heel goed wat kan en wat niet. Ik heb me nooit geschaamd voor hun opmerkingen of likes. Ik erger me er wel eens aan als ik zie dat ouders ruzies met hun kinderen via fb uitvechten of dat andere ouders iets over hun kind schrijven waar ze gewoon thuis over kunnen praten met elkaar. Bijv. hij had zijn kamer op moeten ruimen, of hij had een rothumeur, of was weer eens te laat thuis. Gelukkig doen mijn ouders dat nooit en hebben ze mij nooit in verlegenheid gebracht.” (jongen, 16)

Privacy heeft ook te maken met ‘vertrouwen’. Je mag er bijvoorbeeld vanuit gaan – erop vertrouwen dus – dat je beste vriend niet verder vertelt wat je hem in vertrouwen verteld hebt. En dat je ouders niet in je dagboek gaan neuzen.

Hoe werkt dat in de digitale wereld, met name bij tieners? Wie mogen er bijvoorbeeld meelesen op hun mobiele telefoon? En wat vinden ze dat hun ouders wel of niet mogen doen? Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk de volgende onderwerpen aan de orde:

- slechte ervaringen;
- wachtwoorden delen;
- wie mag wat doen?
- hoe dichtbij mogen ouders komen?
- je ouders op Facebook.

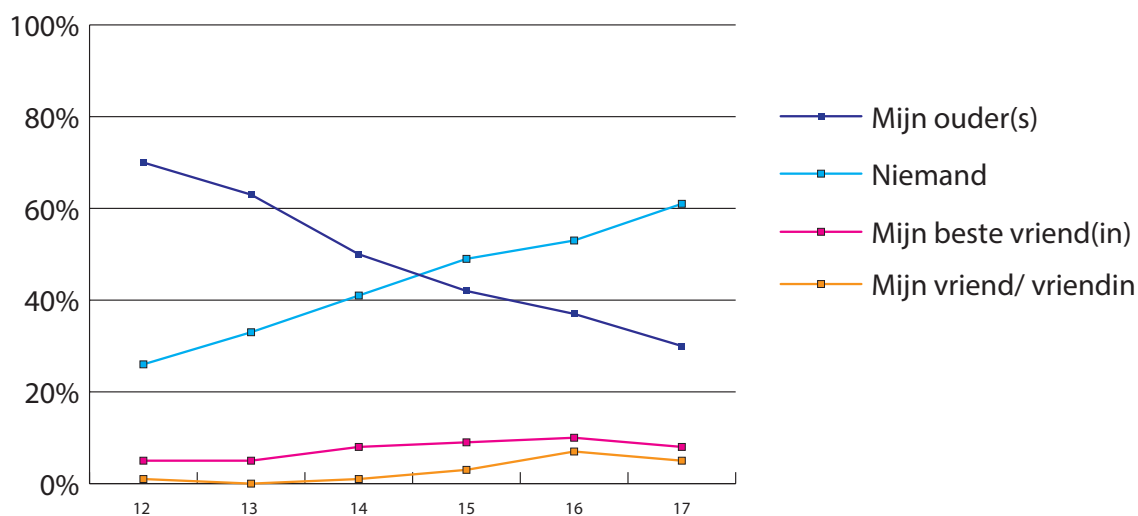
Slechte ervaringen

We vroegen of iemand die ze vertrouwden, wel eens iets had doorgestuurd wat ze niet wilden:

- volgens **72%** was dat wel eens gebeurd (vooral volgens meisjes);
- **83%** antwoordde ‘Nee, niet dat ik weet’;
- **5%** kon er niets over zeggen.

Wachtwoorden delen

Met wie delen tieners hun wachtwoorden, bijvoorbeeld van hun e-mail-, Facebook- of Twitter-accounts? Oftewel: wie vertrouwen ze? Dat blijkt erg afhankelijk van de leeftijd. Zie Figuur 6.1:

Figuur 6.1 – Personen waarmee 12- t/m 17-jarigen hun wachtwoorden delen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 6.1:

- hoe ouder het kind, hoe kleiner de kans dat zijn ouders zijn wachtwoorden weten: bij 12-jarigen is het nog 70% maar bij 17-jarigen is dit al gezakt tot 30% (gemiddeld: 50%, maar dat zegt dus vrij weinig);
- hoe ouder het kind, hoe vaker er niemand is die zijn wachtwoorden kent;
- beste vrienden en vriendinnen weten maar in 7% van de gevallen de wachtwoorden;
- het vriendje of vriendinnetje (de vaste verkering) weet maar in 3% van de gevallen de wachtwoorden.

5% zei: 'iemand anders'. Het bleek dan vooral te gaan om broers en zussen. Soms opa's en oma's, en heel soms willekeurige vrienden (die meegekeken hadden bij het inloggen).

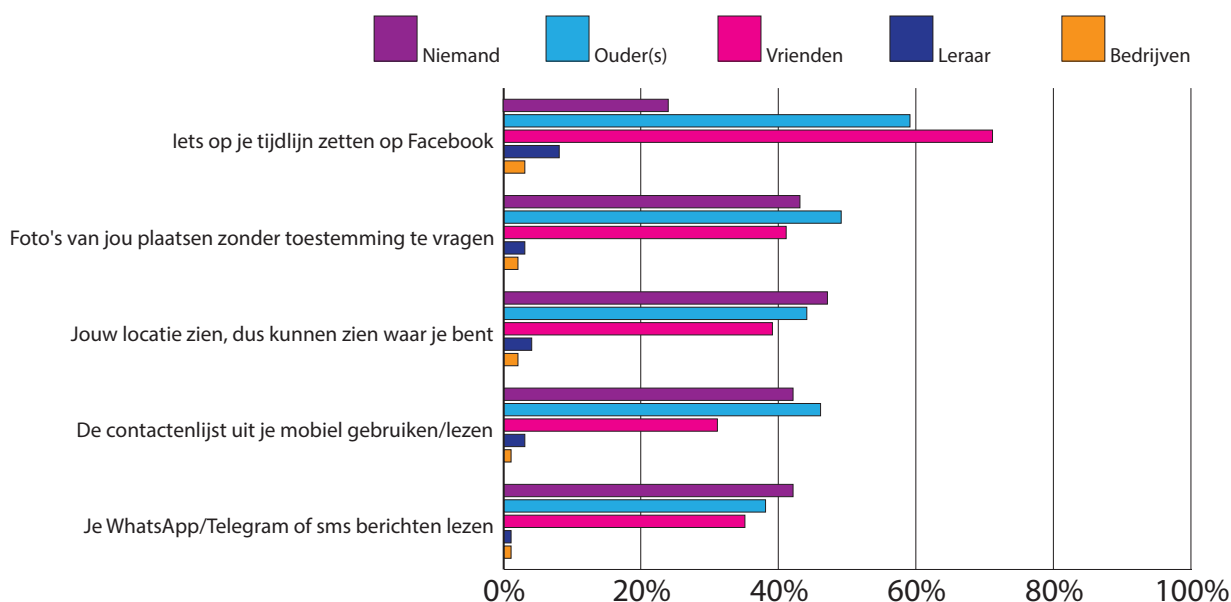
Verschillen op grond van onderwijsniveau en geslacht:

- de ouders van vmbo-leerlingen weten vaker de wachtwoorden van hun kinderen dan de ouders van havo- en vwo-leerlingen;
- als niemand enig wachtwoord weet, geldt dat het vaakst voor jongens en het vaakst voor havo- en vwo-leerlingen.

Wie mag wat doen?

Tieners kunnen anderen permissies geven. We vroegen wie wat mag doen. Zie Figuur 6.2.

Let op: de percentages in Figuur 6.2 hebben uitsluitend betrekking op de tieners die daadwerkelijk iets met het onderwerp te maken hebben. Dus: als 60% van de tieners zegt dat hun ouders iets op hun Facebook-tijdlijn mogen zetten, dan betekent dat: '60% van de tieners die Facebook gebruiken' (en niet '60% van alle tieners').

Figuur 6.2 – Wie mag wat doen bij 12- t/m 17-jarigen? (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Facebook updaten – Het meest geaccepteerd van alles, is als anderen iets op hun Facebook-tijdlijn zetten. Zolang het maar goede bekenden zijn. Bij voorkeur vrienden, of anders ouders. Van docenten zijn ze een stuk minder gediend en van bedrijven al helemaal niet.

Foto's plaatsen – Opvallend is dat ouders vaker foto's mogen plaatsen (zonder expliciete toestemming) dan vrienden. Maar bijna even vaak komt het voor dat *niemand* dat mag. Ook in dit geval – net als bij Facebook – zijn docenten en bedrijven zeer ongewenst.

Mobieltje inzien – Voor het inzien of gebruiken van de contactenlijst op een mobiele telefoon geldt ongeveer hetzelfde als voor het plaatsen van foto's (zie boven).

Locatie weten – Zien waar je bent mogen ouders iets vaker dan vrienden. Maar de meeste tieners zeggen dat *niemand* mag weten waar ze zijn.

Berichten lezen – Voor persoonlijke berichten (WhatsApp, Telegram of sms) geldt ongeveer hetzelfde als voor de locatie (zie boven).

Verschillen op grond van leeftijd, onderwijsniveau en geslacht:

- hoe ouder het kind, hoe vaker *vrienden* de bovenstaande dingen mogen doen (behalve persoonlijke berichten lezen);
- de weinige tieners die vinden dat *bedrijven* een foto mogen plaatsen zonder toestemming, of hun locatie mogen weten, zijn vooral oudere kinderen en jongens;
- jongere kinderen vinden het minder vaak een probleem als hun ouders hun berichten lezen, hun locatie weten of hun contactenlijst inzien;
- meisjes vinden het minder erg dan jongens, als hun ouders hun locatie zien of iets op hun tijdlijn zetten;
- vooral vmbo-leerlingen vinden het minder acceptabel als vrienden een foto plaatsen, hun persoonlijke berichten lezen of hun contactenlijst zien dan havo- en vwo-leerlingen;
- dat *niemand* iets mag doen, wordt vaker gezegd door jongens dan door meisjes (uitgezonderd het plaatsen van een foto zonder toestemming).

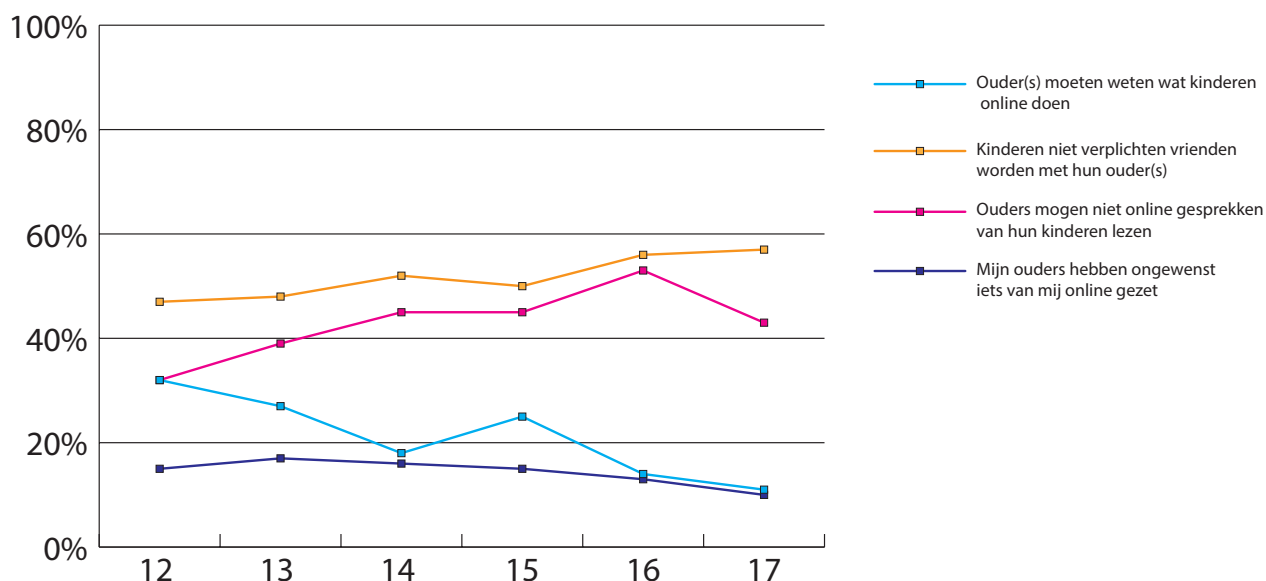
Hoe dichtbij mogen ouders komen?

Enerzijds moeten ouders hun kinderen beschermen (wat 'nabijheid' vereist), maar anderzijds hebben kinderen ook recht op privacy (wat enige afstand vereist). Het kan nog knap lastig zijn om daar een goed evenwicht tussen te vinden.

Veel ouders worstelen bijvoorbeeld met de vraag of ze alle chat-gesprekken van hun kinderen mogen nalezen (om te zien of daar niets alarmerends gebeurt, zoals ingaan op de avances van een loverboy, zodat ze kunnen ingrijpen als dat nodig is), terwijl ze zich daar tegelijkertijd ongemakkelijk bij kunnen voelen. Je gaat immers niet neuzen in andermans privé-zaken. Of mag dat wel omdat het nog kinderen zijn? Probleem!

We vroegen tieners wat *zij* ervan vinden. Zie Figuur 6.3.

Figuur 6.3 – Hoe 12- t/m 17-jarigen de rol van hun ouders zien, als reacties op stellingen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting op Figuur 6.3:

Niet verplicht vrienden worden – Gemiddeld 52% voelt zich niet verplicht om vrienden te worden met hun ouders op sociale netwerken zoals Facebook. Oudere tieners en jongens vinden dat vaker dan jongere tieners en meisjes. En hoe hoger het onderwijsniveau, hoe vaker ze vinden dat het niet verplicht moet zijn. (35% is het eens noch oneens met de stelling, en 14% is het echt oneens).

De situatie kan overigens ook omgekeerd zijn, waarbij het kind wel wil maar de ouders niet:

“Mijn moeder heeft geen Facebook en mijn vader wil mijn vriendje niet zijn op Facebook. Hij zegt: ‘ik ben geen vriendje van mijn zoon’.” (jongen, 14)

Weten wat je doet – Gemiddeld 22% is het eens met de stelling dat ouders precies zouden moeten weten wat hun kinderen online doen. Meisjes iets vaker dan jongens en jongere tieners vaker dan oudere tieners. Meer dan de helft (56%) is het eens noch oneens met de stelling, en 23% is het echt oneens ermee.

Afblijven van gesprekken – Iets minder dan de helft (43%) is het eens met de stelling dat ouders niet de online gesprekken van hun kinderen (inclusief WhatsApp- en sms-berichten) mogen lezen. Bijna een vijfde (18%) is het oneens met de stelling, en vindt dus dat ouders wél de berichten van hun kinderen mogen lezen. 40% is het eens noch oneens.

Deze jongen was het eens met de stelling:

“Mijn moeder leest altijd de WhatsAppjes van mij omdat het haar telefoon is en ik deze in bruikleen heb. Dit vind ik wel genant omdat er wel eens dingen op staan die ik liever niet heb die mijn moeder leest of ziet.” (jongen, 14)

Ongewenst posten – 14% zegt dat hun ouders wel eens iets van hen online hebben gezet (zoals een foto) wat ze eigenlijk niet wilden. Volgens 69% is dit nog nooit gebeurd, en 17% is het eens noch oneens met de stelling.

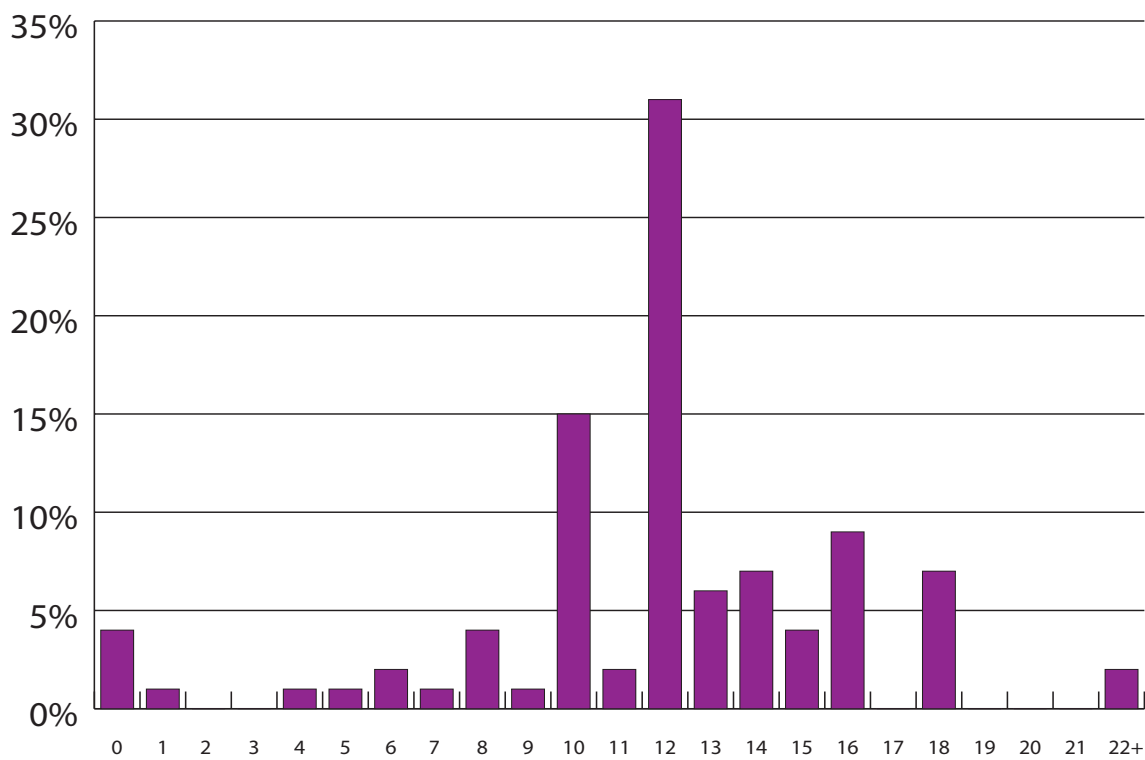
Dit meisje heeft het wel eens meegemaakt:

“Mijn vader had een keertje een foto van mij gemaakt waar ik met een raar gezicht op stond. Hij had deze op Facebook gezet met de vraag “Wie kent dit meisje?” Ik heb hem toen gevraagd om hem te verwijderen (dat heeft hij ook direct gedaan). Ooh, wat schaamde me ik voor die foto.” (meisje, 13)

En dit meisje heeft het al opgegeven:

“Mijn ouders zetten wel eens ‘gaaf’ onder een foto, terwijl dat een nutteloze opmerking is. Of ze zetten een intens lelijke foto van mij op fb terwijl ik dat echt niet wil. Maar ik kan ze toch niet stoppen.” (meisje, 15)

De volgende vraag luidde: vanaf welke leeftijd moeten ouders volgens jou toestemming aan jou vragen om een foto van jou op internet te plaatsen? Zie Figuur 6.4.

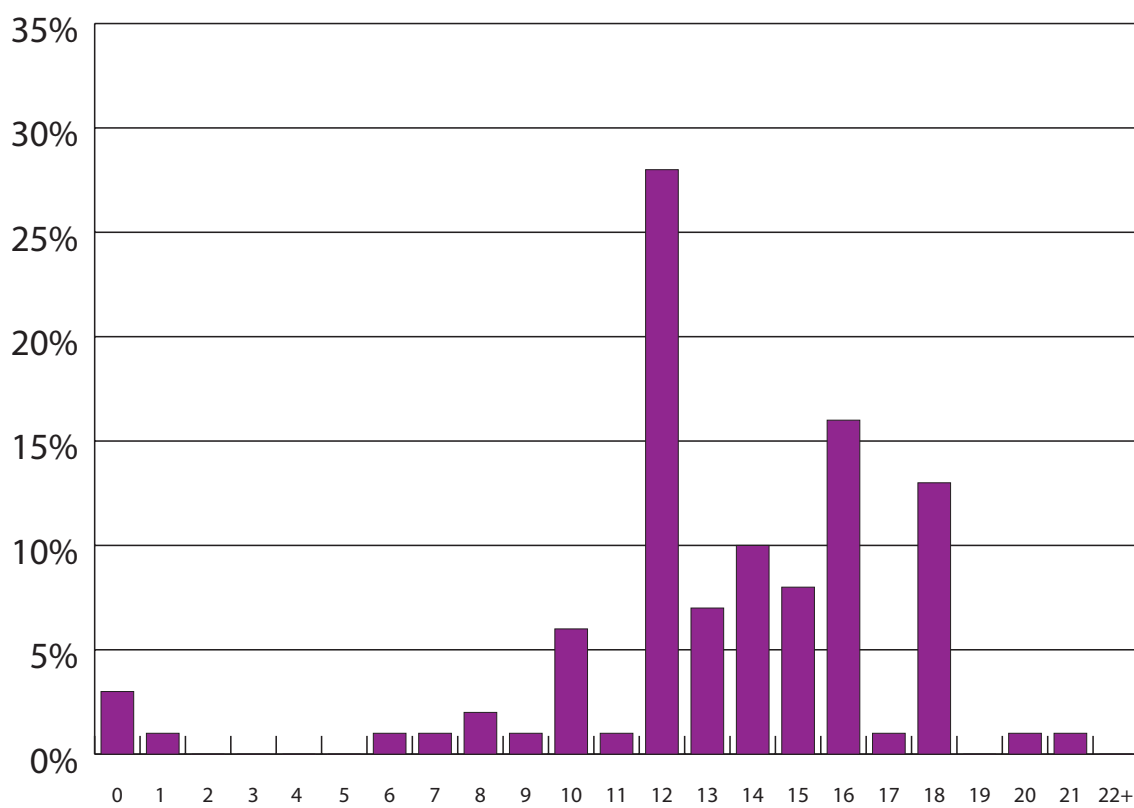
Figuur 6.4 – Leeftijd van waaraf ouders toestemming moeten vragen voor het posten van kinderfoto's, volgens 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting op Figuur 6.4:

- de meeste tieners vinden 12 een goede leeftijd waarna ouders toestemming moeten vragen (misschien vanwege de overgang naar de middelbare school);
- 15% vindt dat er al vanaf 10 jaar om toestemming moet worden gevraagd;
- bijna 4% zegt: 'o jaar'. Daarmee kunnen ze bedoelen dat ouders *nooit* foto's van hun kinderen zouden moeten posten;
- en omgekeerd: degenen die '22 jaar of ouder' zeiden, bedoelen misschien dat ouders *altijd* foto's van hun kinderen kunnen posten (zonder toestemming te hoeven vragen).

En nóg een leeftijdsvraag: vanaf hoe oud vind jij dat kinderen of jongeren recht hebben op privacy, en ze dus hun wachtwoorden geheim mogen houden voor hun ouders? Zie Figuur 6.5.

Figuur 6.5 – Leeftijd van waaraf kinderen hun wachtwoorden geheim mogen houden, volgens 12- t/m 17-jarigen. (Bron: MKO/Kennisnet, 2014)

Toelichting bij Figuur 6.5:

- ook hier is 12 jaar de meest voorkomende leeftijd;
- maar de leeftijden van 13 tot en met 18 vormen 55% van de antwoorden;
- de gemiddelde leeftijd waarop tieners vinden dat ze recht hebben op privacy, ligt hoger dan de gemiddelde leeftijd waarop ouders toestemming zouden moeten vragen voor het posten van foto's;

Je ouders op Facebook

Zoals gezegd is maar liefst 84% van de tieners bevriend met een of beide ouders op Facebook. Deze ouders kunnen doorgaans dus ook reageren op updates en foto's van hun kinderen, en dingen op hun tijdlijn plaatsen. Vinden die kinderen dat leuk? Of zitten ze daar helemaal niet op te wachten?

De meeste tieners vinden het leuk:

"Mijn moeder reageerde bijna altijd op mijn posts: 'je bent een topper!' Grappig! Mensen spraken me er echt op aan ;-)" (meisje, 13)

"Mijn moeder heeft gepost hoe trots ze op mij is dat ik aangenomen ben op mijn vervolgopleiding. Lief toch." (jongen, 17)

"Mijn ouders reageren wel eens maar dat vind ik niet erg, wij praten thuis open over dat soort dingen, en ik reageer ook vaak op mijn ouders hun berichten." (meisje, 13)

In dit gezin is het zelfs een handige manier van communiceren:

"Ik heb een erg open relatie met mijn moeder, mijn moeder heeft ook fb en eigenlijk hebben we met z'n alle, met mijn zusjes en broer en mijn moeder de hele dag door contact via fb. We zitten allemaal op verschillende scholen, dus we zien mekaar niet overdag, maar zijn wel op de hoogte wat we meemaken! Erg handig fb-chat-groep! En als er eentje een foto plaatst reageert de ander er direct op, dat is gewoon gezellig!" (meisje, 15)

Sommige tieners zijn min of meer neutraal:

"Ja, mijn moeder reageert wel eens op een statusupdate van mij of mijn vriendinnen (waar ik dan in getagt ben). Ik vind het niet heel erg... Soms denk ik wel, 'ehm, mam, moet dit?' Maar over het algemeen schaam ik me niet voor mijn leuke, lieve moeder. Ze bedoelt het leuk en lief en ze heeft me (nog) geen genante situaties bezorgd." (meisje, 17)

Maar er zijn ook tieners die er niet echt van gediend zijn, en zelfs maatregelen hebben genomen:

"Ik heb mijn ouders een soort van 'verboden' om op mijn status of foto's te reacheren omdat ik dat gewoon niet leuk vind. Ik vind het oke dat mensen kunnen zien wie mijn ouders zijn maar ik wil niet dat er chanante berichtjes door mijn ouders om mijn pagina worden gepoost, ik wil het risico niet nemen." (meisje, 16)

"Ik heb liever niet dat ze dat doen. Ze zeggen soms dingen waar ik mij voor schaam. Gelukkig over gesproken en nu doen ze het niet meer of alleen in overleg. Het is eerder opa of oma waar ik last van heb... Die zeggen soms rare dingen... Niet van deze tijd." (meisje, 15)

Grootouders moeten het vaker ontgelden:

"Mijn oma zegt altijd hi five, dan schaam ik me. Ik mag het niet verwijderen van mijn moeder, omdat het zielig is. Ik heb al eens berichten verwijderd van mijn oma en toen plaatste ze iedere keer een nieuw bericht omdat ze dacht dat het niet aankwam." (jongen, 14)

Tot slot: de tieners wier ouders iets te direct reageren:

"Mijn ouders zetten heel vaak bij een foto lekker wijf enzo. Daar schaam ik me soms best wel voor." (meisje, 13)

"Was een grapje van me moeder en dat vond ik wel grappig maar niet leuk. Ik ging voor het eerst naar een fris feest. Toen had mijn moeder op Instagram gezet, keep calm julio en ga schuuren." (jongen, 12)

7 CONCLUSIES

7. CONCLUSIES

Het is een bekend cliché: tieners die een dronken foto van zichzelf op internet zetten. Maar doen ze dat eigenlijk wel? Soms. Ze zijn zich echter ook bewust van de risico's daarvan, en proberen vaak om hun fout achteraf te herstellen. Nog een cliché: tieners die hun hele hebben en houwen op het net plempen, en vinden dat privacy een achterhaald concept is. Klopt dat? Ten dele. Er zijn inderdaad van dat soort tieners, maar minstens zoveel van hen gaan wel degelijk zorgvuldig met hun persoonsgegevens om, zo bleek uit ons onderzoek.

We onderzochten hoe tieners informatie online delen en hoe zij aankijken tegen privacy. Hieronder de belangrijkste conclusies.

De grote lijn

Steeds meer tieners hebben een smartphone, waardoor ze foto's en video's direct kunnen delen via allerlei apps. Daarnaast is het aanbod van sociale media veranderd. Sommige platforms, zoals Hyves en MSN, zijn verdwenen; andere zijn erbij gekomen. Sommige nieuwelingen, zoals Snapchat, spelen expliciet in op privacy-overwegingen. De groeiende populariteit van Snapchat – in één jaar tijd van ongeveer 1 op de 10 tieners naar 1 op de 3 – geeft al een aanwijzing dat jongeren bezig zijn met privacy.

Uit dit onderzoek blijkt dat privacy inderdaad een issue is voor tieners. Ze weten van de spionageactiviteiten van de NSA en ze weten dat apps regelmatig last hebben van datalekken. Privacy betekent voor tieners ook: geheimen hebben voor elkaar, en afgezonderd kunnen zijn van ouders en leraren. Hierdoor verstaan tieners onder 'kwaadwillenden' niet altijd hetzelfde als volwassenen.

Toch zien we onder tieners opvallend veel meningen terug die ook onder volwassenen leven. Ze willen niet dat anderen van alles over hen te weten kunnen komen, ook niet als ze niets te verbergen hebben. Net als bij volwassenen is er ook een (kleine) groep die het goed vindt om privacy in te leveren aan de overheid als zij daarmee criminelen opspoot, in het vertrouwen dat de overheid daar geen misbruik van maakt.

Zorgen onterecht, één aandachtspunt

Eventuele paniek over tieners en privacy lijkt onterecht. Ze delen maar heel beperkt naaktfoto's, zijn zich bewust van allerlei gevaren, en handelen daar ook naar. En hoewel veel ouders zich zorgen maken over 'stranger danger', zien we dat slechts een beperkt aantal jongeren Facebook-vrienden heeft die ze nog nooit hebben gezien.

Snapchat baart zorgen bij volwassenen omdat er potentieel gevaarlijke foto's mee verzonden worden. Je gebruikt immers niet voor niets een app die je foto's meteen weer vernietigt. Die zorgen zijn begrijpelijk, omdat er al snel applicaties kwamen – zoals Snapsave – die het mogelijk maken om Snapchat-foto's alsnog te bewaren. We zien echter dat slechts een kleine aantal jongeren hiervan gebruik maakt. Opvallend is dat dit vooral lager opgeleiden zijn.

Aandachtspunt: dat vooral lager opgeleide jongeren gebruik maken van apps als Snapsave, lijkt ons een aandachtspunt voor beleidsmakers en professionals die zich bezighouden met digitaal pesten.

Tieners handelen bewust en selectief

Tieners blijken zorgvuldig om te gaan met het online delen van informatie. Ze hebben duidelijke, actieve strategieën over welke dingen ze op welke platforms posten, en wie wat mag zien. Ze zijn dus selectief in het weggeven van persoonlijke informatie.

Ze zijn ook selectief bij het bepalen wie toegang heeft tot hun informatie. Dat doen ze vooral door verschillende apps voor verschillende soorten publiek te gebruiken: bepaalde dingen bespreek je individueel of met een klein groepje via WhatsApp; andere dingen post je op Facebook, waar al je 'vrienden' het kunnen zien. Soms gebruiken ze geheimtaal om te zorgen dat niet iedereen een bericht kan begrijpen, bijvoorbeeld door een bepaalde songtekst te posten.

Tieners blijken na te denken over wat wel en niet kan, en de helft verwijdert wel eens iets. Wát verwijderen ze zoal? Opvallend: verouderde foto's en spelfouten. Minder verrassend: dingen die ze boos, verdrietig, of in een dronken bui hebben geplaatst, en negatieve opmerkingen. Gemiddeld geven ze zichzelf een 7,2 voor hoe goed ze dit doen.

Er blijken diverse verschillen te zijn op grond van leeftijd, onderwijsniveau en geslacht. Bijvoorbeeld:

- hoe hoger de leeftijd, hoe vaker tieners hun echt leeftijd opgeven (omdat je in verband met nationale en internationale wetgeving vaak moet liegen over je leeftijd, om toegelaten te worden op een sociaal netwerk). Ander voorbeeld: hoe hoger de leeftijd, hoe minder vaak tieners geneigd zijn hun wachtwoorden te delen met hun ouder;
- hoe hoger het onderwijsniveau, hoe meer ze zichzelf googelen (om te controleren wat er over hen bekend is). Ook zijn hoger opgeleide tieners meer geneigd om wachtwoorden voor zichzelf te houden, en vinden ze dat je nooit extra informatie mag opzoeken over iemand met *Google glass*;
- meisjes zijn meer bezig dan jongens met het managen van hun profielen door reacties en tags te verwijderen, en maken zich meer zorgen dan jongens dat er gesprekken openbaar kunnen worden, bijvoorbeeld door een lek in WhatsApp.

Tieners gaan mediawijs om met hun online-privacy. Ze weten dat informatie die eenmaal op internet staat, er moeilijk weer afkomt. Ze lezen en horen in de media veel over privacy (en pikken dat ook op). Daarnaast worden ze gewaarschuwd door ouders. Ze denken echt na over de toekomst, en denken inderdaad (zie boven) dat het onverstandig is om dronken foto's te plaatsen met het oog op hun toekomst. Ze vinden toestemming (*consent*) belangrijk als het gaat om informatie delen, en hechten waarde aan individuele verantwoordelijkheid.

Soms gebrekkige kennis

Soms is er een gebrek aan kennis, vooral bij de jongere en lager opgeleide tieners, bijvoorbeeld hoe de privacy-instellingen van Facebook werken. (Wat heel begrijpelijk is; dat *is* ook heel lastig.)

Bij 'gebrekkige kennis' hoeft het niet alleen om technische kennis te gaan; het kan ook gaan om sociale kennis. Bijvoorbeeld of iemand het eigenlijk wel goed vindt (of niet) dat je Snapchat-foto's van hem of haar alsnog bewaart.

De docenten die aanwezig waren bij de groepsgesprekken, waren positief verrast door de dingen die hun leerlingen vertelden. Ze gaven uitgebreid hun mening, en het zag ernaar uit dat ze heel

bewust bezig waren met sociale media. Maar let op. Het verwoorden van meningen, overwegingen en beslissingen lijkt 'bewust gedrag' te weerspiegelen. Maar voor een deel is het ook: 'nadenken achteraf'. De gesprekken sturen hun denken, met bewustwording als gevolg, waardoor ze misschien alsnog hun gedrag gaan aanpassen aan wat ze werkelijk vinden.

Aandachtspunt: gesprekken over dit onderwerp, bijvoorbeeld op school, vergroten dus de kennis en helpen de bewustwording.

Privacy-management is imago-management

De manier waarop tieners hun privacy beheren staat vooral in het teken van hun imago-management. Oftewel: het beheren van hun identiteit, dus hoe ze overkomen op anderen. (Niets nieuws onder de zon: het belang van de peer-group, erbij willen horen, je eigen identiteit ontdekken... allemaal bekende concepten uit de puberale ontwikkelingspsychologie.)

Ze denken bijvoorbeeld goed na over wat ze vroeger hebben geplaatst, en verwijderen foto's die ze nu kinderachtig of anderszins compromitterend vinden. Ze willen niet dat er dronken of lelijke foto's van hen online te zien zijn. Ook willen ze liever geen negatieve of bijtende opmerkingen op hun profielen. Daarnaast willen ze interessant overkomen: dagelijkse updates ('ik ga nu dit doen, ik ga nu dat doen') worden gezien als stom of kinderachtig.

Met het oog op hun imago willen tieners controle hebben over hun profielen. Dat is ook een reden waarom ze bang zijn voor datalekken: ruzies en roddels kunnen dan ineens op straat komen te liggen. Tieners willen daarom vaak expliciet toestemming geven voor allerlei dingen. Zo vinden bijna alle jongeren dat je toestemming moet vragen voor je gaat filmen met een *Google glass*.

Ouders mogen veel weten

Het is opmerkelijk hoeveel ouders van hun kinderen mogen weten. Docenten mogen veel minder weten. Kennelijk hebben de geraadpleegde kinderen een goede band met hun ouders, inclusief de bijbehorende vertrouwensrelatie.

Tieners vinden het overwegend normaal dat hun ouders weten wat ze online doen. In 2009 werd nog geconstateerd dat sociale media kampten met het 'Daddy on the dancefloor'-syndroom (zie: <http://blog.youngworks.nl/signalen/jongeren-verlaten-myspace-en-facebook>). Nu, in 2014, zien we dat veel jongeren het niet erg vinden als hun ouders ook Facebook-vrienden zijn. Wat overigens niet betekent dat ouders alles zouden mogen weten.

Tijdens de adolescentie worden leeftijdsgenoten steeds belangrijker. Maar los daarvan blijft de rol van ouders ook belangrijk. De meeste tieners hebben een goede relatie met hun ouders, en belangrijke dingen worden nog steeds met hen besproken. Bijvoorbeeld als de ouders 'lelijke foto's' of andere gênante dingen gaan posten.

Dat tieners niet willen dat hun ouders al hun online gesprekken lezen, hoeft geen probleem te zijn. We willen immers dat de adolescentie een periode is waarin jongeren autonomie moeten ontwikkelen. Dat is een onderdeel van de normale ontwikkeling.

Aandachtspunt: het is belangrijk dat jongeren zelf kunnen beslissen hoeveel ze wel en niet met hun ouders willen delen.

Informatie delen met bedrijven is impopulair

Opvallend is dat ruim de helft van de tieners wel eens een app heeft verwijderd vanwege 'te veel delen'. Meestal gaat het dan om het delen van persoonlijke informatie voor commerciële doeleinden.

Soms zijn de privacy-instellingen van sociale media moeilijk vindbaar of moeilijk te doorgronden, zoals bij Facebook. Het is niet duidelijk of tieners geen gebruik maken van die instellingen omdat ze het niet willen, of omdat ze niet weten hoe ze ermee moeten omgaan.

Aandachtspunt: bedrijven moeten duidelijker aangeven wat er wordt gedeeld, de gebruiksvoorwaarden moeten verhelderd worden (voor alle leeftijden), en de privacy-instellingen moeten zo toegankelijk mogelijk worden gemaakt.

8 SAMENVATTING IN CIJFERS

8. SAMENVATTING IN CIJFERS

Opmerking vooraf: overal waar 'tieners' staat, kan '12- t/m 17-jarigen' gelezen worden.

Smartphones – 94% van de tieners is in het bezit van een smartphone.

WhatsApp, etc. – 90% van de tieners gebruikt WhatsApp minimaal eens per maand, 16% Telegram en 38% Snapchat.

Facebook, etc. – 75% van de tieners gebruikt Facebook minimaal eens per maand, 44% Instagram en 41% Twitter. Let op: Instagram is dus al populairder dan Twitter.

Persoonsgegevens – 86% van de tieners vult hun (echte) naam online in op sociale netwerk sites, 56% hun geboortedatum, 33% hun email-adres en 11% hun mobiele nummer.

Zorgen van tieners – 72% van de tieners maakt zich zorgen dat vreemden ongewenste informatie over hen verkrijgen. 40% maakt zich zorgen over bedrijven en adverteerders, en 33% over buitenlandse overheidsinstanties zoals de NSA. Slechts 17% maakt zich zorgen dat hun ouders informatie over hen krijgen waarvan ze dat niet willen.

Hongerige apps – 52% heeft wel eens een app niet geïnstalleerd of verwijderd omdat ze ontdekten dat ze persoonlijke informatie moesten geven om hem te kunnen gebruiken.

Locatie delen – Ruim een derde (34%) heeft wel eens 'locatie delen' op hun telefoon of in een app uitgezet, omdat ze bezorgd waren dat andere personen of instanties konden zien waar ze waren.

Persoonsgegevens als betaalmiddel – Stelling: 'Ik vind dat mensen niet zo moeten zeuren over hun privacy: je krijgt toch alles gratis? Nou dan, eigenlijk betaal je dus met je persoonsgegevens.' Hiermee is slechts 7% het eens.

Privacy-check – 59% van de tieners heeft zichzelf wel eens gegoogeld. Slechts 8% van hen was ontevreden met het resultaat.

Google glass – 7% van de tieners vindt dat iemand met een slimme bril zoals Google glass (die altijd kan filmen) een ander mag filmen zonder het te vragen.

Zelf-evaluatie – Tieners geven zichzelf gemiddeld een 7,2 voor verstandig gedrag op sociale media. (Enquêtevraag: Hoe goed denk je na over wat je wel en niet post?)

Reacties – 37% heeft wel eens een reactie verwijderd die iemand anders op hun profiel of account had geplaatst.

Facebook vrienden – 84% heeft een of beide ouders als vriend op Facebook, 18% heeft een leraar als vriend, 12% heeft mensen die ze nog nooit in het echt gezien hebben als vriend.

Facebook zichtbaarheid – 59% van de Facebook-tieners heeft hun account op 'privé' staan.

Facebook tagging – 60% van de Facebook-tieners kan getagd worden door hun Facebook-vrienden, zonder daarvoor toestemming te geven.

Twitter slotje – 48% van de Twitter-tieners zegt een slotje op zijn account te hebben.

Snapchat – 15% van de Snapchat-tieners zegt middelen te hebben om Snapchat-foto's te bewaren, bijvoorbeeld met Snapsave.

Ouders als vrienden – Iets meer dan de helft van de tieners (52%) vindt dat kinderen niet verplicht moeten worden om vrienden te worden met hun ouder(s) op een sociale netwerk site (zoals Facebook).

Stoute ouders – 14% zegt dat hun ouders wel eens iets van hen online hebben gezet (zoals een foto) wat ze eigenlijk niet wilden.

